

FILOZOFSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ARHEOLOGIJU
IVANA LUČIĆA 3, ZAGREB

Diplomski rad

SREDNJOVJEKOVNA GROBLJA U SJEVERNOJ DALMACIJI – TRAGOM
ARHEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA FRA LUJE MARUNA KRAJEM 19. I
POČETKOM 20. STOLJEĆA

Dijana Žaja

Mentorica: dr.sc. Mirja Jarak
Komentorica: dr.sc. Maja Petrincec

Zagreb, 2015.

Sadržaj

UVOD	3
BENDER.....	5
BIOVIČINO SELO.....	6
BRATIŠKOVCI.....	9
ĐEVRSKE	13
ERVENIK	43
IĆEVO	45
KIJEVO.....	47
KNINSKO POLJE	49
KORLAT	51
LIŠANE OSTROVIČKE	54
LUKAR.....	57
OTON	59
PODGRAĐE.....	63
POTKONJE	79
RADUČIĆ.....	80
SMRDELJI	81
ŠOPOT.....	102
VARIVODE.....	111
ZAKLJUČAK.....	113
POPIS LITERATURE	116

UVOD

Dalmacija je povijesno-geografska regija u Hrvatskoj te ima subregionalnu podjelu na sjevernu, srednju i južnu. Sjeverna se pruža između Hrvatskog Primorja i rta Ploča (južno od Rogoznice), a dio je Zadarske i Šibensko-kninske županije. Nije neobičan podatak da područja tih županija obiluju lokalitetima srednjeg vijeka, no u vrijeme kada fra Lujo Marun krajem 19.st. započinje svoja istraživanja ništa od toga praktički nije bilo poznato. Tako se fra Lujo Marun našao u poziciji dokazivanja svojih tvrdnji neumornim obilaskom navedenog područja i time nas opskrbio mnoštvom informacija o postojećim lokalitetima. Nažalost, ni danas većina njih, kao i u slučaju ovdje izdvojenih 18 lokaliteta, nikad nije sustavno istražena. Iako se Marun trudio da zapiše svoja opažanja i označi nalaze u skladu s njihovim mjestom pronalaska, kroz turbulentno 20.st. mnogo podataka je izgubljeno, počevši od mnogih premještanja Muzeja hrvatskih starina, danas Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika (dalje: MHAS), kroz vihore ratova i poslijeratnih događanja, sve dok se MHAS nije 1976.g. napokon smjestio na današnjoj splitskoj adresi. Danas se u Muzeju čuva znatan broj grobnih nalaza s područja navedenih dviju županija, a koji nisu dosad u potpunosti kataloški obrađeni i u cjelovitosti publicirani. Mnogi su pokušavali provesti revizijska istraživanja u potrazi za odgovorima, poput Stjepana i Zlatka Gunjače, ili popisati nalaze iz fundusa MHAS-a te ih povezati s Marunovim bilješkama, poput Dušana Jelovine, Dasena Vrsalovića te u najnovije vrijeme Maje Petrinec, kako bi se iz onog što je preostalo izvukli nekakvi zaključci. U tom smjeru ide i moj rad; obraditi što više podataka o nalazima s odabranih lokaliteta (*Glasnik Kninskog starinarskog društva* u sklopu *Viestnika hrvatskog arheološkog društva*, prva serija *Starohrvatske prosvjete* i *Starinarski dnevници* fra Luje Maruna), vratiti ih ponovno u rasprave akademskih krugova, upotpuniti sliku srednjovjekovnih grobalja na području Sjeverne Dalmacije te napraviti podlogu za buduća revizijska arheološka istraživanja.

Nalazi obrađeni u ovom radu potječu sa sljedećih 18 lokaliteta:

Đevrske kod Knina (165 predmeta)

Podgrađe kod Benkovca (80 predmeta)

Smrdelji kod Skradina (69 predmeta)

Šopot kod Benkovca (35 predmeta)
Bratiškovci kod Skradina (21 predmet)
Oton kod Knina (14 predmeta)
Biovičino Selo kod Knina (6 predmeta)
Kijevo kod Knina (6 predmeta)
Lišane Ostrovičke kod Bribira (6 predmeta)
Ićevo kod Šibenika (5 predmeta)
Korlat kod Benkovca (4 predmeta)
Varivode kod Knina (3 predmeta)
Radučić kod Knina (3 predmeta)
Ervenik kod Knina (2 predmeta)
Kninsko polje (2 predmeta)
Lukar kod Drniša (2 predmeta)
Bender kod Knina (1 predmet)
Potkonje kod Knina (1 predmet)

BENDER

Bender je dio naselja Oton. Smješten je 16 km sjeverozapadno od Knina. Iz zabilješki fra Luje Maruna može se naslutiti da je riječ o izuzetno arheološki bogatom predjelu s lokalitetima iz prapovijesnog, rimskog i srednjovjekovnog razdoblja. Nažalost, arheoloških istraživanja dosad nije bilo. God. 1903. otkupljena su tri spiralna privjeska otkrivena vjerojatno u prapovijesnoj gomili, a godinu dana prije rimska brončana fibula Aucissa tipa s natpisom (D)VRNACVS.¹ No najpoznatiji lokalitet u Benderu pripada srednjovjekovnom razdoblju i nalazi se na položaju Crkvina na pravoslavnom groblju u neposrednoj blizini Čupkovića vijadukta uz željezničku prugu Split-Zagreb. Tu je Marun 1893. god. uočio temeljne ostatke predromaničke crkve okružene grobljem sa 6-7 nadgrobnih ploča-stećaka. Crkvi su vjerojatno pripadala tri ulomka ukrašena pleternom ornamentikom koja su bila uzidana u kuću Ilije Čupkovića, a njihova sudbina danas je nepoznata. S. Gunjača obišao je položaj pedesetih godina prošlog stoljeća te uočio i fotografirao ulomak predromaničkog pilastra koji je bio u funkciji učelka u jednom recentnom grobu. Gunjača navodi i da je vidljivo još nekoliko stećaka te ukazuje na mjesnu tradiciju prema kojoj je crkva bila posvećena sv. Petru. Spomenuti ulomak pilastra izvađen je 1995. godine i prenešen u Muzej hrvatskih arheoloških spomenika. Danas se na pravoslavnom groblju na Crkvini u Benderu ne naziru ostaci sakralne arhitekture, a isto tako niti stećci koje spominju Marun i Gunjača. God. 2011. u Muzej je prenešen još jedan ulomak crkvenog namještaja otkriven prilikom gradnje nove grobnice. S neubiciranog obližnjeg položaja na oranici uz Čupkovića kuće u Benderu potječu dvije jednojagodne sljepoočničarke koje je 1901. godine otkupio fra Lujo Marun, a danas je sačuvana je samo jedna od njih.

Lit. (Marun 1903, 43; Marun 1998, 40, 49, 96, 117; Gunjača 1960, 277; Petrinec 2009, 87)

¹ Marović 1961, str. 112-113; Šeparović 1998, str. 180; Šeparović, Uroda 2009, str. 51

Jednojagodna sljepoočničarka; srebro; filigran i granulacija; inv. br. mhas 948. Sačuvana je samo jagoda naušnice, a karika nedostaje. Dim. jagode: 3,4 x 2,2 cm.

Lit: Marun 1903, str. 43, br. 220; Jelovina 1963, str.104; Petrinec 2009, str. 86-87, 557 T. 279,1.

Sl.1. Bender – jednojagodna sljepoočničarka

BIOVIČINO SELO

Biovičino selo se u bilješkama fra Luje Maruna pojavljuje i pod nazivom Biočino selo. 1903. otkupljuje 4 naušnice od Obrada Trtice s položaja Suhopolje – Velika njiva, u blizini crkve sv. Petra, slučajno nađene u grobu. Potaknut ovim nalazom, htio je obići položaj crkve sv. Petra, ali mu pristup nije bio dopušten. Kako se crkva u to vrijeme popravljala, kasnije je saznao da je pri tome u pločniku crkve pronađeno 10-15 ulomaka s ornamentikom, ali da su ih radnici namjerno uništili i takve vratili natrag u pločnik. Spominjali su se i grobovi unutar crkve pod pločnikom.

Tek 20 godina kasnije ponovno obilazi Biovičino selo gdje uočava rimske spolije, a na putu prema Erveniku prapovijesne gomile i stečke, što upućuje na kontinuitet naselja. S

desne strane ceste prema Erveniku je lokva uz čiji bunar su vidljiva 3-4 stećka, od kojih jedan s križem koji je dao fotografirati. Seljani su obavijestili Maruna da su prenešeni s groblja s lijeve strane ceste, koje je djelomično i uništeno gradnjom iste. I tu je vidljivo nekoliko stećaka, od kojih je jedan s mladim mjesecom, te nekoliko običnih grobova s uzglavnicama. Pedesetih godina prošlog stoljeća S. Gunjača opaža ove iste stećke te smatra da je riječ o kasnosrednjovjekovnom groblju s učelcima i 5 stećaka. Ne opaža ostatke arhitekture. U ožujku 2010. Marijan Lozo, zajedno s Majom Petrinc i Antom Jurčevićem, obilazi ovaj lokalitet i zamjećuje da Biovičina lokva još uvijek postoji i da je uz nju vidljiva jedna naopako okrenuta ploča koja je dijelom u vodi. Stotinjak metara dalje, s lijeve strane ceste, zamjećuje pet stećaka, od kojih tri ukrašena. Među njima je i stećak s prikazom križa i polumjeseca koje je zabilježio i Marun.

Ne znamo kojeg su tipa bile otkupljene naušnice, ali danas se u inventaru MHAS-a čuvaju tri naušnice s tri jagode koje pripadaju kasnom srednjem vijeku, a preciznije se mogu datirati od sredine 14.st. do sredine 15.st Dvije naušnice s četiri jagode mogu se uže datirati u prijelaz 9. i 10.st. i cijelo 10.st. te se mogu pripisati bjeobrdskoj kulturi, dok je obična karičica tipična za groblja s kršćanskim značajkama pokapanja u rasponu od zadnje trećine 9.st. do pred kraj 11.st

Lit. (Marun 1903, 43; Marun 1998, 75, 117, 130, 209, 251, 253; Gunjača 1960, 278; Jakšić 1984, 49-73; Jakšić 1996, 148-150; Petrinc 2009, 87, 220; Lozo 2010, 137)

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 953. Pr. 1.7cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 950. Pr. 2cm., oštećena karika

Naušnica s tri jagode; bronca; inv. br. mhas 951. Pr. 4cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 952. Pr. 2.3cm

Naušnica s četiri jagode; bronca; lijevanje; inv. br. mhas 954. Dim. 4.6 x 2.5cm

Naušnica s četiri jagode; bronca; lijevanje; inv. br. mhas 955. Dim. 4.6 x 2.5cm

Sl.2. Biovičino selo – trojagodne naušnice

Sl.3. Biovičino selo – obična karičica i četverožadne naušnice

BRATIŠKOVCI

Fra Lujo Marun donosi u svojim bilješkama pregršt rimskih nalaza iz Bratiškovačkog polja, no ovdje ću se osvrnuti na nalaze koji bi se mogli svrstati u razdoblje srednjeg vijeka. Ovdje je, kao i na većini ostalih lokaliteta, povjerenik Vladimir Ardalić od velike pomoći. Otkupljuje dvije željezne ostruge sa šiljkom, slučajno pronađene u blizini kuća Škrobonja, te jednu ostrugu koju Marun smješta u 8./9.st., ali ju je nažalost danas nemoguće identificirati u fundusu MHAS-a. Ovaj podatak iz Marunovih dnevnika Vrsalović čita kao XIII./ XIV.st. te u svom radu o kasnosrednjovjekovnim ostrugama iz MHAS-a donosi jednu ostrugu sa sačuvanim dijelovima za zakopčavanje i zvjezdicom sa šest šiljaka. Veliki srebrni prsten koji je otkupio sam Marun danas također nije vidljiv u inventaru. Ono što najviše zaokuplja pažnju je spomen starohrvatske crkve sa stećcima na zemljištu Andrije Vulinovića, u blizini pravoslavne crkve sv. Petra, gdje je dotični pronalazio i predmete iz rimskog vremena. Marun je smatrao da neki od tih predmeta pripadaju na Bribir. 1927. ostaci su još uvijek vidljivi, međutim, danas se nažalost više ne uočavaju ni ostaci crkve ni stećci.

Šest običnih karičica te isto toliko komada prstenja i jedna naušnica s jednom jagodom vidljivi iz inventara MHAS-a pokazuju da se na području Bratiškovaca nalazi groblje s kršćanskim značajkama pokapanja u rasponu od 9. do 11.st. Zrno ogrlice od staklene paste nije uobičajen nalaz nakon 9.st. u tom horizontu, ali nažalost nemamo nikakvih podataka o kontekstu njegova pronalaska. Još su dva nalaza kojima ne znamo okolnosti pronalaska, ali su karakteristični za groblja s poganskim značajkama pokapanja. To su željezna petlja ostružne garniture (predica) i željezna listolika strelica. Ovom horizontu možemo još pripisati i već navedene ostruge. Dvije naušnice s tri jagode ukazuju i na kasnosrednjovjekovni sloj u Bratiškovcima.

S. Gunjača donosi da se 1948. pri gradnji zadrugnog doma na Gajčini otkrio grob u kojem je pronađen prsten, i još jedan grob u blizini. Tu je provedeno zaštitno istraživanje te je otkriveno 14 grobova bez nalaza, od kojih je šest bilo popločano.

Među nalazima s Bratiškovaca koji su objavljeni u Starohrvatskoj prosvjeti spominju se i jedan nadžak i jedan buzdovan.

Lit. (SHP 1896, 201; SHP 1897, 163; Radić 1898, 6, 61; Marun 1998, 71, 89, 90, 136, 163, 181, 199, 217, 218, 292; Gunjača 1952, 225, 226; Vrsalović 1963, 161; Petrinec 2009, 32, 33, 87)

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2445. Dim. 2.5 x 2cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2446. Dim. 1.6 x 1.1cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2447. Pr. 1.6cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2453. Pr. 2.1cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2458. Pr. 2.9cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2465. Dim. 2.3 x 1.9cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2448. Pr. 3.3cm

Naušnica s tri jagode (fragment); inv. br. mhas 2449

Naušnica s tri jagode; pozlata; inv. br. mhas 2450. Jagode su sačuvane, karika nedostaje.

Raspon među jagodama 2.4 cm.

Prsten; bronca; inv. br. mhas 2451. Pr. 1.9 cm

Prsten; bronca; inv. br. mhas 2452. Pr. 2 cm

Prsten; bronca; inv. br. mhas 2454. Pr. 2 cm

Prsten; bronca; inv. br. mhas 2455. Pr. 2.1 cm, šir. 0.5cm

Prsten; bronca; inv. br. mhas 2456. Pr. 1.9 cm

Prsten; bronca; inv. br. mhas 2457. Pr. 2 cm

Zrno ogrlice; staklena pasta; inv. br. mhas 2461. Duž. 1.4cm

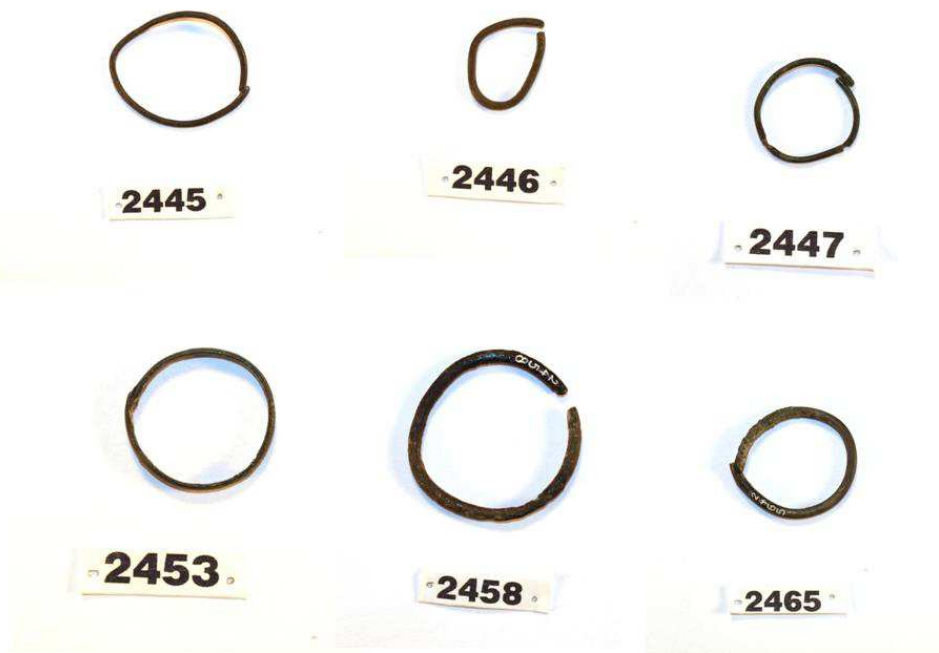
Pređica; željezo; inv. br. mhas 2459. Dim. 2.1 x 2.2cm

Strelica; željezo; inv. br. mhas 2560. Dim. 4.6 x 1cm

Ostruga; željezo, bronca; inv. br. mhas 2463. Duž. 17.6cm, duž. trna 2.1cm

Ostruga; željezo, bronca; inv. br. mhas 2464. Duž. 17.6cm, duž. trna 2.1cm

Ostruga; željezo, inv. br. mhas 2462. Duž. 16 cm, raspon među krakovima 10,2 cm. ; predmet izgubljen

Sl.4. Bratiškovci – obične karičice

Sl.5. Bratiškovci – jednojagodna i trojagodne naušnice

Sl.6. Bratiškovci – prstenje

Sl.7. Bratiškovci – zrno ogrlice, predica i strelica

Sl.8 Bratiškovci - ostruge

ĐEVRSKE

Upravo po pitanju Đevrsaka najuočljivije su zasluge Vladimira Ardalića za ubiciranje pojedinih položaja. Još 1895. obavještava Starinarsko društvo u Kninu o postojanju rimskih i srednjovjekovnih ruševina u okolici Đevrsaka, Bribira, Bribirskih mostina i Ostrovice. Očigledno je iz Marunovih bilješki postojanje prapovijesnog i rimskog stratuma u Đevrskama, ali najvažnije je nekoliko položaja sa srednjovjekovnim grobljima na redove i u gomilama. Prvi položaj je Ležajića glavica odakle 1896. Ardalić šalje Marunu 38 naušnica i prstenja, jedno dugme i jedan nožić. Kontekst nalaza Ardalić detaljno opisuje u svom pismu. Marun iste godine dolazi provesti istraživanja i u Ležajića ogradi i na oranici pod kućom, a spominje i ozidane starohrvatske grobove u gomilama uokolo Ležajića glavice. Daljnjim istraživanjima Maruna i Ardalića na Ležajića glavici pronalaze se tri loše sačuvane srebrne naušnice s okomitom jagodom, još 3 koje su propale, jedna od srebrne žice dobro sačuvana, 5 od žice slabo sačuvanih i 5 prostih prstenova/vitica. Petrinec napominje da je dio nalaza s Ležajića glavice u inventaru MHAS-a krivo atribuirano groblju Crkvina u Biskupiji, a da je dio s Podgrađa krivo

atribuiran Ležajica glavici. Ukupno su 74 predmeta s ovog položaja u inventaru MHAS-a od čega je 21 obična karičica, 3 od uvijene žice i 7 karičica s tri koljenca koje ukazuju na groblje s kršćanskim značajkama pokapanja s kontinuitetom ukapanja do kasnog srednjeg vijeka. Ovome u prilog ide i 20 naušnica s jednom jagodom te 9 naušnica s tri jagode i 5 inačica s tri okomite jagode i petljama. Lunulasto-grozdolika naušnica predstavlja specifikum na području Hrvatske, ali se također može smjestiti u horizont grobalja s kršćanskim načinom pokapanja i datirati u prijelaz 10./11.st. Jedna grozdolika naušnica i jedna naušnica s karikom povijenom u petlje i provješanim lančićima daju donju datacijsku granicu ovom groblju u 9.st. Dva privjeska i aplika bez konteksta nisu nalazi pogodni za dataciju, ali se mogu svrstati u groblja na redove s kršćanskim značajkama pokapanja, čemu možemo pridodati i fragment relikvijarnog križa.

1897. Ardalić nailazi na grobove i u svojoj bašći (vrtu). Među pronađenim predmetima u tri pretražena groba spominje se prstenje, zemljane posude, koštani predmeti, kremenje i nožići. Radić objavljuje i 14 strjelica s ovog položaja. Susjedi Vladimira Ardalića, Đuro i Jakov Ardalić, naišli su na istodobne grobove s nalazima istočno od Vladimirovog zemljišta. Kasnije Ardalić šalje Marunu još predmeta iz Đevrsaka, među kojima i dvije ostruge, ali bez navedenih položaja. Otkupljeno je nekoliko karičica i staklenih zrna ogrlice pronađenih u Ardalićevoj bašći, ali se danas ne mogu identificirati u fundusu MHAS-a. Jedino što se može pripisati ovom položaju je koštani recipijent od jelenjih parožaka koji pripada tipu tzv. tročlanih recipijenata, T-oblika. Ova inačica je najbrojnija u okviru avaroslavenskih i slavenskih grobalja na području Karpatske kotline. Njihova funkcija još nije do kraja razjašnjena, ali prevladava mišljenje da je riječ o predmetima obrednog karaktera koji su sadržavali sol, začine ili ljekovito bilje. Prikaz stabla života uz koji su dvije životinje se također različito tumači, pa tako Belošević smatra da je riječ o religijskoj sceni vezanoj uz šamanistički kult mrtvih te da su ovi recipijenti avarsko kulturno dobro koje su Hrvati zadobili kao plijen u franačko-avarskim ratovima krajem 8.st. P. Vojvoda je u prvi plan izdvojio prikaz križa koji se mora promatrati kao kršćanski simbol te smatra da izvorište ideje stabla života ne treba tražiti u azijskim kulturama, jer su tim simbolom tu istu ideju tumačili i kršćani. Tako zaključuje da se kršćanstvo služilo poganima već poznatim simbolima kojima dodaje križ kako bi ih odijelilo od poganskih i

dalo im novi smisao. Ovom se mišljenju priklanja i M.Petrinec koja datira ovakve recipijente u početak 9.st., odnosno u početke kristijanizacije.

1903. Aćim Ardalić daje Marunu par srebrnih naušnica koje su pronađene u grobu pod velikim stećkom pri popravljaju seoskog puta koji prolazi uz starohrvatsko groblje i crkvu na Đevrskama. Uz ove naušnice nađena je i mala prosta fibula, a spominju se i još dva groba s priložima. Riječ je vjerojatno o položaju koji mještani i danas nazivaju Kapelica, a koji se i danas nalazi uz spomenutu cestu te je vidljivo i nekoliko stećaka. Sam toponim upućuje na postojanje sakralnog objekta što moguće potvrđuju i temeljni ostaci koji se naziru na ovom položaju. Nalazi s ovog položaja koje navodi Marun u svojim bilješkama danas nisu prepoznatljivi u inventaru MHAS-a.

1911. Marun je kupio dvije srebrne naušnice od Đure Dragoša, nađene u grobu u Đevrskama, što je ujedno i zadnji spomen Đevrsaka u Marunovim bilješkama.

Stjepan Gunjača 1954. provodi reambulaciju terena u Đevrskama. Obaviješteni su da je trasa željezničke pruge Zadar-Knin prosjekla starinsko groblje. Na sam položaj, sjeverozapadno od Đevrsaka, doveo ih je Stevan Ardalić, a tu su se u usjeku, s obje strane pruge, vidjela tri presječena groba. Radnici su im ispričali da je tu bilo još više grobova, ali da su ih uništili. 30m pred južnom stranom usjeka nalazi se ograda zvana „Pod krst“ gdje su svuda naokolo učelci, a seljani pričaju da se groblje proteže s obje strane pruge, te postoji i tradicija da je tu nekoć bila crkva, kojoj danas nema traga. 1500m od Đevrsaka, na putu u Dobropoljce, je položaj zvan „Brijeg“ na kojemu je 70 stećaka. Tu je g. 1904. iskapao Vlado Ardalić, ali posao nije završio. S obzirom na ostatke maltera, priča se da je i tu bila crkva, a Gunjači ovo više liči na prapovijesni tumul. Zapadno od Crkvovih kuća na čestici Vlade Ležajića Petrova, pronašao je 1950.g. vlasnik šest grobova, a pri tome su pronađeni nož i novac uništeni. Gunjača uočava još grobova na ovom položaju, ali i na susjednim česticama Bože Crvka i Save Bjelanovića. Na zemljištima Sadina u vlasništvu Vlade Ležajića, Orlovača Milana Ležajića i Široka Petra Ležajića nailazilo se na grobove pri obradi zemlje, ali ti položaji nikad nisu istraženi. Nažalost, većina nalaza s Đevrsaka, njih 90, je s nepoznatih položaja i nepoznatih okolnosti nalaza. Od toga su 33 obične karičice, 25 naušnica s jednom jagodom, od kojih jedna ima i stakleno zrno, koji bi se mogli pripisati grobljima s kršćanskim značajkama

pokapanja od 9. do 11.st. te 26 naušnica s tri jagode koje se datiraju u kasni srednji vijek. Osim nakita tu su i tri strjelice, jedan vrh stjelice i jedna željezna ostruga.

Lit. (SHP, 1895, 129; SHP, 1896, 125, 129, 267; SHP 1897, 41, 96, 163, 171, 172; Radić 1897, 117, 119, 121, 122; SHP 1898, 55, 184; Marun 1998, 69, 71, 74, 75, 77, 79, 81, 85, 87, 92, 93, 97, 109, 113, 117, 124, 133, 142, 153, 163, 171, 173, 174, 180, 182, 203, 206; Gunjača 1958, 230-231, Vrsalović 1963, 163-164; Petrinec 2009, 17, 53-54, 187-190; Lozo, 2010., 136)

Đevrske – Ležajića glavica:

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2190. Dim. 3.2 x 3cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2191. Dim. 2.9 x 2.4cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2192. Pr. 2.6cm

Obična karičica; bakar; inv. br. mhas 2193. Pr. 3.3cm

Obična karičica; bakar; inv. br. mhas 2194. Dim. 2.4cm x 2.1cm

Obična karičica; bakar; inv. br. mhas 2195. Dim. 2.4 x 2.1cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2196. Pr. 1.8cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2198. Dim. 2.6 x 2.4cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2199. Pr. 2cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2200. Dim. 2.5 x 2.1cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2201. Pr. 2cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2202. Pr. 1.5cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2204. Pr. 1.2cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2205. Dim. 1.5 x 1.2cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2206. Pr. 1.3cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2207. Dim. 1.7 x 1.5cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2208. Pr. 1.3cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2209. Dim. 1.5 x 1.2cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2210. Pr. 2.3cm

Obična karičica; srebro; inv. br. mhas 2212. Dim. 1.3 x 1.1cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2213. Pr. 1.2cm

Karičica od uvijene žice; bronca; inv. br. mhas 2197. Pr. 2.6cm

Karičica od uvijene žice; srebro; inv. br. mhas 2203. Dim. 2.5 x 2cm

Karičica od uvijene žice; srebro; inv. br. mhas 2211. Pr. 1.9cm

Karičica s tri koljenca; srebro; inv. br. mhas 2214. Pr. 1.8cm

Karičica s tri koljenca; srebro; inv. br. mhas 2215. Pr. 1.7cm

Karičica s tri koljenca; srebro; inv. br. mhas 2216. Pr. 1.8cm

Karičica s tri koljenca; srebro, pozlata; inv. br. mhas 2217. Pr. 1.5cm

Karičica s tri koljenca; srebro; inv. br. mhas 2218. Pr. 1.5cm

Karičica s tri koljenca; srebro; inv. br. mhas 2219. Pr. 1.5cm; predmet izgubljen

Karičica s tri koljenca; bronca; inv. br. mhas 2220. Dim. 1.9 x 1.5cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2221. Pr. 7cm, duž. jagode 3cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2222. Pr. karike 7cm, duž. jagode 3cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2223. Pr. 6.5cm, duž. jagode 2.9cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca, pozlata; inv. br. mhas 2224. Pr. 5.2cm, duž. jagode 2cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca, pozlata; inv. br. mhas 2225. Pr. 6.5cm, duž. jagode 2cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2226. Pr. 4.3cm, duž. jagode 1.8cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2227. Pr. karike 6cm, duž. jagode 2.5cm; predmet izgubljen

Naušnica s jednom jagodom; bronca, pozlata; inv. br. mhas 2228. Pr. 3.5cm, duž. jagode 2cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2229. Pr. karike 5.5cm, duž. jagode 2.2cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2230. Pr. 6cm, duž. jagode 1.3cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca, pozlata; inv. br. mhas 2231. Pr. 3.1cm, duž. jagode 1.2cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2232. Pr. karike 3.1cm, duž. jagode 4.4cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca, pozlata; inv. br. mhas 2233. Pr. karike 3.4cm, duž. jagode 1.4cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2234. Pr. 3.3cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2235. Dim. 2.7 x 2.2cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2236. Pr. karike 2.2cm, duž. jagode 1.2cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2237. Pr. 4.4cm, duž. jagode 2.1cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2238. Jagoda je oštećena. Pr. karike 3.4cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2240. Nedostaje dio karike. Duž. jagode 1.3cm

Naušnica s jednom jagodom i dva koljenca; bronca, pozlata; inv. br. mhas 2239. Jagoda oštećena, nedostaje dio karike. Duž. jagode 1.2cm, rastvor među krajevima karike 2,6 cm.

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2241. Pr. karike 2.6cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2242. Pr. karike 2.6cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2243. Pr. 1.5cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2244. Pr. 1.5cm

Naušnica s tri jagode; srebro, pozlata; inv. br. mhas 2245. Nedostaje treća jagoda. Pr. 1.8cm

Naušnica s tri jagode; srebro, pozlata; inv. br. mhas 2246. Nedostaje treća jagoda i karika. Duž. 1,9 cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2247. Nedostaje treća jagoda i dio karike. Pr. 2.2cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2248. Pr. 2cm

Naušnica s tri jagode; srebro, pozlata; inv. br. mhas 2249. Pr. 3cm

Naušnica s tri okomite jagode i petljama; bronca; inv. br. mhas 401. Pr. 6 x 3.5cm

Naušnica s tri okomite jagode i petljama; bronca; inv. br. mhas 402. Pr. 5.7 x 3.5cm

Naušnica s tri okomite jagode i petljama; bronca; inv. br. mhas 403. Pr. 5.7 x 3.2cm

Naušnica s tri okomite jagode i petljama; bronca; inv. br. mhas 404. Pr. 5.5 x 3.6cm

Naušnica s tri okomite jagode i petljama; bronca; inv. br. mhas 405. Nedostaje jedna jagoda i karika. Pr. 3.3 x 3.2cm

Naušnica s četiri jagode; srebro; inv. br. mhas 2250. Dim. 8.3 x 4.2cm

Naušnica s četiri jagode; srebro; inv. br. mhas 2251. Dim. 8.3 x 4.2cm

Naušnica lunulasto-grozdolika; bronca; inv. br. mhas 2252. Pr. 2.6cm

Naušnica grozdolika; bronca; inv. br. mhas 2253. Nedostaje dio karike. Dim. 2.5 x 1.7cm

Naušnica s karikom povijenom u petlje i provješanim lančićima; bronca; inv. br. mhas 3856. Pr. 1.7cm

Privjesak; srebro; inv. br. mhas 511. Dim. 2.8 x 1cm

Privjesak; bronca; inv. br. mhas 2256. Dim. 2.9 x 1.3cm

Aplika; srebro, pozlata; inv. br. mhas 2254. Dim. 3 x 4.1cm

Relikvijarni križ (fragment); srebro; inv. br. mhas 2255. Dim. 3.3 x 1.7cm

Đevrske – Ardalića bašča:

Recipijent; kost; inv. br. mhas 4998. Dim. 8 x 22cm

Đevrske – nepoznati položaji:

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2101. Pr. 2.4cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2102. Pr. 2.7 x 2.4cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2103. Dim. 2.6 x 2.2cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2104. Dim. 2.6 x 2.1cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2105. Dim. 2.4 x 1.9cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2106. Dim. 2.7 x 2.1cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2107. Dim. 2.7 x 1.9cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2108. Dim. 2.2 x 1.8cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2109. Pr. 2.1cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2110. Dim. 2.2 x 1.9cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2111. Dim. 2.6 x 2.3cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2112. Pr. 2.2cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2113. Dim. 2.4 x 2.2cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2114. Pr. 2.7cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2115. Dim. 2.7 x 2.9cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2116. Dim. 2.7 x 2.5cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2117. Pr. 1.9cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2118. Pr. 1.9cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2119. Pr. 1.6cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2120. Pr. 1.5cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2121. Pr. 1.6cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2122. Pr. 1.5cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2123. Pr. 1.8cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2124. Pr. 1.6cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2125. Dim. 1.9 x 1.7cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2126. Pr. 1.6cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2127. Pr. 1.9cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2128. Pr. 2cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2129. Pr. 1cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2130. Pr. 1.3cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2131. Dim. 1.5 x 1.3cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2132. Dim. 1.2 x 1cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2133. Dim. 1.1 x 1cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2145. Pr. 1.4cm
Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2134. Pr. 3.3cm, duž. jagode 1.5cm
Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2135. Pr. 3.9cm, duž. jagode 1.4cm
Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2136. Nedostaje dio karike. Duž. jagode 1.2cm
Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2137. Pr. 3.4cm, duž. jagode 1.3cm
Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2138. Pr. 3.5cm
Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2139. Pr. 3cm, duž. jagode 1.2cm
Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2140. Nedostaje karika. Pr. 1.3cm, duž. jagode 2cm
Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2141. Nedostaje karika. Pr. 3cm, duž. 1.8cm
Naušnica s jednom jagodom i staklenim zrnom; bronca; inv. br. mhas 2142. Nedostaje dio karike. Pr. 4.5cm, duž. jagode 2cm
Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2143. Pr. 5cm, duž. jagode 2.3cm
Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2144. Nedostaje dio jagode i karike. Pr. 2.9cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2146. Pr. 5.5cm, duž.jagode 2.5cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2147. Nedostaje dio jagode i karike. Duž. 2.3cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2148. Nedostaje karika. Duž. 1.3cm, pr. 2cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2149. Pr.3.3cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2150. Nedostaje dio karike. Pr. 2.3cm, duž. jagode 2.5cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2151. Nedostaje dio karike. Duž. jagode 1.7cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2152. Nedostaje jagoda. Pr. 3.5cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2153. Pr. 4.7cm, duž.jagode 2.3cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2154. Nedostaje dio jagode. Pr. 5cm.

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2155. Nedostaje dio karike. Pr. 3cm, duž. jagode 1.7cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2156. Nedostaje jagoda i dio karike. Pr. 3.2cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2157. Nedostaje dio jagode. Pr. 3cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2158. Pr. 2.9cm, duž. jagode 1.4cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2159. Nedostaje karika. Pr. 2cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2160. Nedostaje karika. Pr. 2.4cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2161. Pr. 1.5cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2162. Pr. 1.7cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2163. Nedostaju dvije jagode. Pr. 1.6cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2164. Nedostaje karika. Pr. 1.8cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2165. Nedostaje dio karike. Pr. 1.9cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2166. Nedostaje dio treće jagode i karika. Pr. 2.1cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2167. Nedostaje treća jagoda i karika. Pr. 2.5cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2168. Nedostaje treća jagoda i karika. Pr. 2.6cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2169. Nedostaje treća jagoda. Pr. 2.2cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2170. Pr. 2.2cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2171. Pr. 1.8cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2172. Nedostaje treća jagoda i dio karike. Pr. 1.9cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2173. Nedostaje treća jagoda i karika. Pr. 4.8cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2174. Sačuvana je samo jedna jagoda. Duž. 1.22cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2175. Nedostaje treća jagoda i karika. Pr. 2.5cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2176. Nedostaje treća jagoda. Pr. 3.8cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2177. Nedostaju dvije jagode. Duž. karike 3.3cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2178. Nedostaje karika. Pr. 4.1cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2179. Pr. 4cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2180. Dim. 2.5 x 2.3cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2181. Nedostaju dvije jagode. Dim. 2.2 x 1.9cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2182. Dim. 3.3 x 3.8cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2183. Nedostaje dio karike. Pr. 2.1cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2184. Pr. 2.2cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2185. Pr. 2.2cm

Strelica; željezo; inv. br. mhas 2097. Duž. 6.9cm

Strelica; željezo; inv. br. mhas 2098. Duž. 9.8cm

Strelica; bronca; inv. br. mhas 2099. Duž. 6.6cm

Vrh strelice; željezo; inv. br. mhas 2100. Dim. 2.4 x 1.6cm

Ostruga; željezo; inv. br. mhas 2189. Duž. 14.6cm, duž. luka 7.2cm

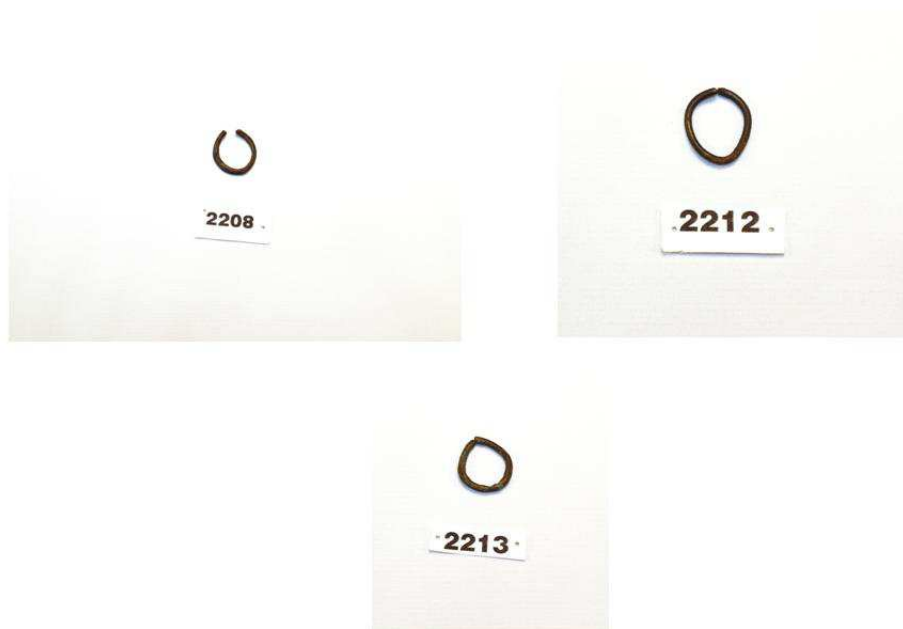
Sl.9.1 Đevrske-Ležajica Glavica – obične karičice

Sl.9.2 Đevrske-Ležajica glavica – obične karičice

Sl.9.3 Đevrske-Ležajića Glavica – obične karičice

Sl.9.4 Đevrske-Ležajića Glavica – obične karičice

Sl.10 Đevrske-Ležajića Glavica – karičice od uvijene žice

Sl.11.1 Đevrske-Ležajića Glavica – karičice s tri koljenca

Sl.11.2 Đevrske-Ležajića Glavica – karičice s tri koljenca

Sl.12.1 Đevrske-Ležajića Glavica – jednojagodne naušnice

Sl.12.2 Đevrske-Ležajića Glavica – jednojagodne naušnice

Sl.12.3. Đevrske-Ležajića Glavica – jednojagodne naušnice

Sl.12.4 Devrske-Ležajića Glavica – jednojagodne naušnice

Sl.12.5 Devrske-Ležajića Glavica – jednojagodne naušnice

Sl.13.1 Đevrske-Ležajica Glavica – trojagodne naušnice

Sl.13.2 Đevrske-Ležajica Glavica – trojagodne naušnice

Sl.13.3 Đevrske-Ležajića Glavica – trojagodne naušnice

Sl.14.1 Đevrske-Ležajića Glavica – naušnice s tri okomite jagode i petljama

Sl.14.2 Đevrske-Ležajića Glavica – naušnice s tri okomite jagode i petljama

Sl.15 Đevrske-Ležajića Glavica – četvero jagodne naušnice

Sl.16. Devrske-Ležajica Glavica – lunulasto-grozdolika naušnica

Sl.17. Devrske-Ležajica Glavica – grozdolika naušnica

Sl.18. Devrske-Ležajica Glavica - naušnica s karikom povijenom u petlje i provješenim lančićima

Sl.19 Đevrske-Ležajica Glavica – aplika i privjesci

Sl.20 Đevrske-Ležajica Glavica – fragment relikvijarnog križa

Sl.21 Đevrske-Ardalića bašća – koštani recipijent

Sl.22.1 Đevrske-nepoznati položaji – obične karičice

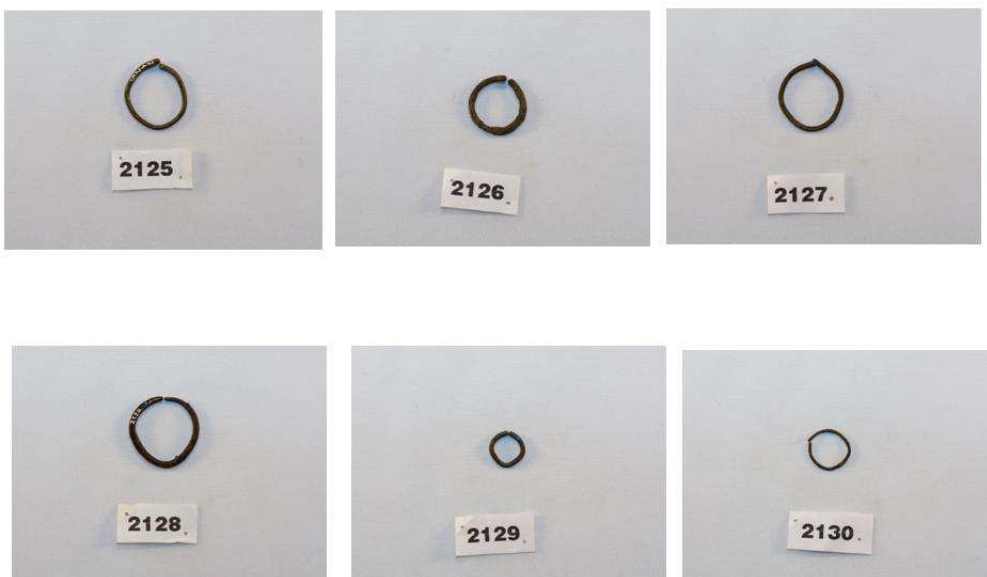
Sl.22.2 Devrske-nepoznati položaji – obične karičice

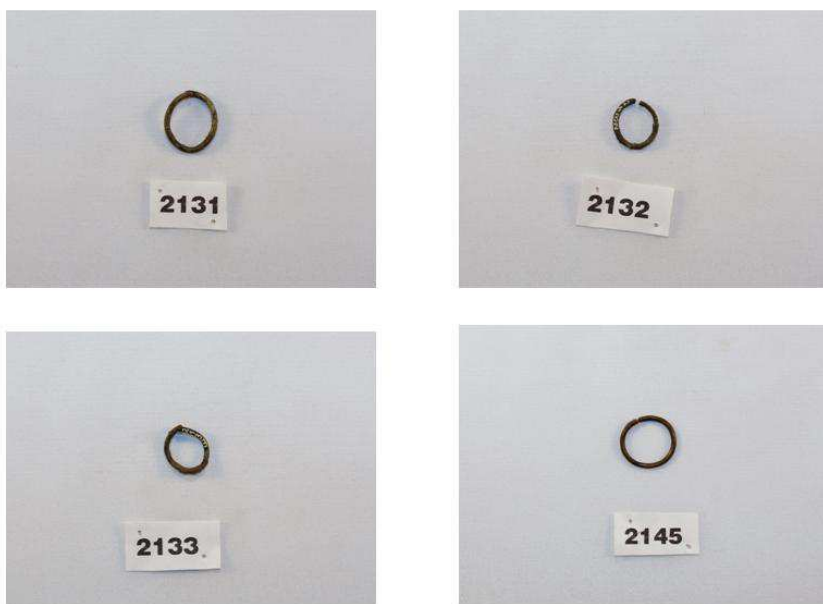
Sl.22.3 Devrske-nepoznati položaji – obične karičice

Sl.22.4 Devrske-nepoznati položaji – obične karičice

Sl.22.5 Devrske-nepoznati položaji – obične karičice

Sl.22.6 Devrske-nepoznati položaji – obične karičice

Sl.23.1 Devrske-nepoznati položaji – jednojagodne naušnice

Sl.23.2 Đevrske-nepoznati položaji – jednojagodne naušnice

Sl.23.3 Đevrske-nepoznati položaji – jednojagodne naušnice

Sl.23.4 Devrske-nepoznati položaji – jednojagodne naušnice

Sl.23.5 Devrske-nepoznati položaji – jednojagodne naušnice

Sl.24.1 Devrske-nepoznati položaji – trojagodne naušnice

Sl.24.2 Devrske-nepoznati položaji – trojagodne naušnice

Sl.24.3 Devrske-nepoznati položaji – trojagodne naušnice

Sl.24.4 Devrske-nepoznati položaji – trojagodne naušnice

Sl.24.5 Devrske-nepoznati položaji – trojagodne naušnice

Sl.24.6 Devrske-nepoznati položaji – strelice

Sl.25. Đevrske-nepoznati položaji – ostruga

ERVENIK

Marun spominje Ervenik tek u nekoliko crtica. 1900. otkupljuje rimski novac, a 1909. je dobio od župnika don Mate Nekića jednu loše sačuvanu željeznu ostrugu iz 14./15.st. koja je nađena u Erveniku prigodom uređenja rijeke Zrmanje. Ovu ostrugu donosi Dasen Vrsalović u popisu kasnosrednjovjekovnih ostruga iz fundusa MHAS-a koji tvrdi da je dobro sačuvana, ali da joj fali zvjezdica.

Marun posjećuje Ervenik tek 1921. Tad doznaje da je deset godina ranije Todor Vujanić u svom vinogradu naišao na starohrvatske grobove, a da je nalaze prodao učitelju Anti Colnagu u Obrovcu. Marun je dao istražiti dva groba na susjednoj oranici Stevana Travice odakle je danas sačuvana jedna jednojagodna sljepoočničarka koja ukazuje na groblje s kršćanskim značajkama pokapanja. Položaj nikad nije sustavno istražen. Lozo u svom obilasku 2010. zamjećuje uz crkvu sv. Mihovila ukupno 23 stećka, od kojih 10 ukrašenih.

Lit. (Zlatović 1896, 88; Marun 1998, 110, 183, 236-237, 284; Petrinec 2009, 83; Lozo 2010, 138)

Naušnica s jednom jagodom; bakar; inv. br. mhas 949. Nedostaje dio karike. Duž. jagode 2.1cm, pr. jagode 1.2cm

Ostruga; željezo; inv. br. mhas 3348. Duž. 14.8cm, ostružni luk 9.8cm

Sl.26 Ervenik – jednojagodna naušnica

Sl.27 Ervenik - ostruga

IĆEVO

Iz Marunovih bilješki saznajemo da u Ićevu postoje ostaci starohrvatske crkvice, na zemlji Lake Nadoveze. Tu su u jednom grobu uz crkvu nađene dvije „proste“ naušnice, a nađeni su predmeti i iz rimskog razdoblja. 1898. Ardalić šalje Marunu tri naušnice i jedan prsten s Ićeva, s nepoznatog položaja, od čega su danas sačuvane dvije naušnice.

Četiri obične karičice i jedna naušnica s jednom jagodom koje se danas čuvaju u fundusu MHAS-a upućuju na postojanje groblja s kršćanskim značajkama pokapanja u Ićevu.

Lit. (SHP, 1896, 267; SHP 1897, 41; Marun 1998, 79, 80, 88, 97, 99; Petrinec 2009, 89)

Obična karičica; srebro; inv. br. mhas 934. Pr.duž. osi 2.2cm, pr. kraće osi 1,7 cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 935. Pr.duž. osi 2.5cm, pr. kraće osi 2 cm.

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 936. Pr. 1.8cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 937. Pr. 1.6cm

Naušnica s jednom jagodom; bakar; inv. br. mhas 933. Pr. 2.9cm

Sl. 28 Ičevo – obične karičice

Sl.29 Ičevo – jednojagodna naušnica

KIJEVO

Kijevo obiluje uglavnom rimskim nalazima što koristi već i Petar Stanić 1891. kako bi povezo Kijevo s rimskom Setoviom. Marun opaža rimske ostatke na fratarskoj oranici, a 10-15 starohrvatskih stećaka kod župne crkve. Nalazi koje je otkupljivao u Kijevu su rimski te osim stećaka ne navodi ništa drugo što bi se moglo povezati sa srednjim vijekom. Jedini podatak o srednjovjekovnim položajima donosi Stanić koji spominje pećinu na Kozjaku poviše Kijeva koja ispred ima srednjovjekovne zidove s vidljivim puškarnicama te smatra da je služila kao zaklonište pred Turcima, a opaža i već spomenute stećke kod župne crkve. Međutim, Stjepan Gunjača donosi tri nova položaja na Kijevu. Za položaj Krstače, na cesti Sinj-Knin, postoji tradicija da je bila crkva, a opažaju se ostaci zidova. Zbog nalaza pronađenih u njenoj blizini Gunjača smatra da je možda riječ o starokršćanskoj crkvi. Pod Kozjakom poviše Vujića njiva, a kod Bačićeva vinograda nalazi se 7 stećaka. Nedaleko od ovog položaja, kod mosta na potoku Pržina, našao je Luka Teskera još 1919. god. naušnice i koplje, što je odmah uništio. Po njegovu opisu odgovaraju starohrvatskim oblicima. Kasnije Gunjača još navodi da je uz seoski put kod Bačićeva vinograda 8 stećaka i 1 križ bez stećka te da se u seoskom groblju kod crkve sv. Mihovila nalaze 2 stećka.

1977. na položaju Pržinolom, 5km od Kijeva, gdje se vadi građevinski pijesak, slučajno se naišlo na jedan dječji grob u zemljanoj raci u kojem je pronađena zemljana posuda. Tu je bilo još grobova, ali moglo bi se zaključiti da je riječ o groblju s poganskim značajkama pokapanja iako položaj nikad nije arheološki istražen.

Predmeti koji se danas čuvaju u fundusu MHAS-a su s nepoznatih položaja na Kijevu, ali po svojim oblicima pripadaju grobljima s kršćanskim značajkama pokapanja. D. Jelovina nije mogao identificirati nalaze s Kijeva u fundusu MHAS-a.

Lit. (Stanić 1891, 68-73; Stanić 1892, 43-44, 48; Marun 1998, 33, 42, 76, 95, 117, 122, 124, 157, 197; Gunjača 1949, 282-283; Gunjača 1955, 233; Jelovina 1963, 103; Petrinec 2009, 20, 90)

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 4032. Dim. 2.6 x 2.8cm

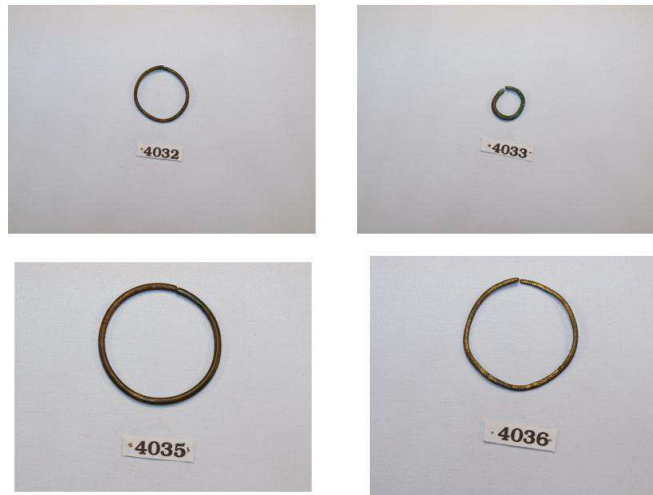
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 4033. Pr. duže osi 2.5cm, pr. kraće osi 2,2 cm.

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 4035. Pr. 3.8cm

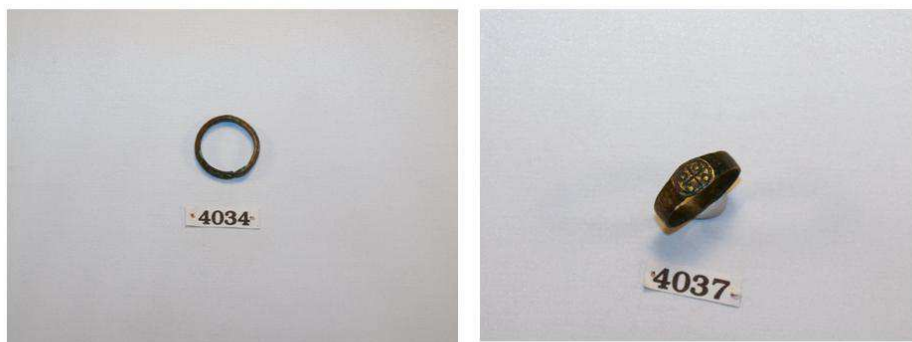
Obična karičica; bronca, pozlata; inv. br. mhas 4036. Pr. 3.8cm

Prsten; bronca; inv. br. mhas 4034. Pr. 1.9cm

Prsten; bronca, pozlata; inv. br. mhas 4037. Pr. 2cm, pr. pločice 0.9 x 0.6 cm

Sl.30 Kijevo – obične karičice

Sl.31 Kijevo – prstenje

KNINSKO POLJE

Kninsko Polje je naseljeno mjesto u sastavu grada Knina. Iz Marunovih bilješki iščitava se da ovo područje ima i rimski sloj nalaza, ali pažnju zaokuplja nekoliko srednjovjekovnih nalaza. 1900. Miho Vučković je u svom vinogradu naišao na grob 'u ravno' pri vađenju smokve u kojem je našao dvije brončane narukvice. 1901. Marun otkupljuje od Gliše Kotaraša dvije mjedene jednojagodne naušnice, od kojih jedna ima odlomljenu karičicu, a Marun ju donosi pod br. 223 u svom popisu naušnica. Jedna je pronađena i prilikom radova na Steimbeisovoj željeznici kod Šimunovića kuća. 1907. na istočnom kraju oranice Andrije Kalata, blizu Guginih kuća u Kninskom polju, slučajno je nađen mač uz pokojnika čije su kosti bile dosta istrunule. Seljanin koji je izvukao mač nepažnjom ga je slomio. Petrinec donosi dotični mač, koji se nalazi u MHAS-u, s napomenom da se u literaturi krivo pripisivao nalazištu Orlić. Riječ je o željeznom dvosjeklom maču sa sedam režnjeva na jabučici i damasciranim sječivom. Marun je nekoliko mjeseci poslije obišao ovaj položaj. Rečeno mu je da su prije nekoliko godina izvađene noge ovog mrtvacu pri čemu su pronađene i zabačene ostruge. Uz ovu oranicu, sa sjeverne strane, Gugo je sadeći vinograd naišao na još grobova u običnim zemljanim rakama uz koje je našao i posude, ali ih je razbacao. Grobove dalje nije pretraživao nego ih je zasuo zemljom.

Nalazi jednojagodnih naušnica upućuju na postojanje groblja s kršćanskim značajkama pokapanja, dok grobovi s položaja Guginih kuća dovode do zaključka da je riječ o groblju s poganskim značajkama pokapanja.

Lit. (Marun 1903, 44; Marun 1998, 86, 91, 110, 113, 114, 118, 131, 152, 158; Petrinec 2009, 90)

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 938. Pr. 1.6cm, duž. jagode 3cm

Mač; željezo; inv. br. mhas 928. ukupna dužina 96.2cm, duž. balčaka 15 cm, duž. nakrsnice 10,2 cm.

Sl.32 Kninsko polje – jednojagodna naušnica

Sl.33 Kninsko polje - mač

KORLAT

Šime Ljubić i Frano Radić prvi donose podatke o Korlatu koji se nalazi južno od Karina. Kod župne crkve B. Gospe Velike vide se ulomci ornamentirane skulpture i stećci. Na bočnim vratima je slabo sačuvan glagoljski natpis. Slično je i kod crkve sv. Jerolima, koju Ljubić datira 9.-11.st. 1925. Marun odlazi u Korlat, gdje ga dočekuje don Klarić koji je tamo već počeo neka istraživanja na ruševinama crkvice sv. Nedjelje na zemljištu conte Begna. Dao je daljnje naputke za istraživanje, preporučio da se istraži i bunar sa zapadne strane ruševina i dao 1000 D. te dalje koliko bude trebalo. Klarić je još ranije sakupio i u Benkovcu 1000 D. Marun je obišao i kuće Pavlovića da vidi u njima uzidane ornamentalne ulomke, a koje su donesene s ruševina sv. Nedjelje. Pola godine kasnije dao je don Mati Klariću 500 D za nastavak istraživanja, a razgovarao je s njim i o mogućem preseljenju don Klarića u Knin, kako bi pomogao fra Marunu oko starinarskog rada. Stjepan Gunjača navodi da se provelo istraživanje oko crkvice sv. Nedjelje u Korlatu te da je otkriveno starohrvatsko groblje, ali ne donosi više podataka od toga. Kasnije donosi da je pred crkvicom sv. Jerolima, uz put, jedan zid kojeg presijeca jaruga, a u njenom začelnom zidu, u sjevernom uglu, nalazi se baza septuma s rupom za pilastar. Seljani su mu rekli da se prije gradnje zvonika na preslicu svugdje nalazilo „šareno kamenje“. Navodi da su u njivama južno od crkve grobovi. U razdoblju od 1997. do 2003. Arheološki muzej Zadar proveo je istraživanja na području Korlata. Istraženo je ranohrvatsko groblje kod crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije koja je porušena 1991., provela su se revizijska istraživanja ostataka crkve sv. Nedjelje i groblja oko nje te su provedena pokusna istraživanja na Bašića zemlji, gdje je srednjovjekovno groblje, te oko crkve sv. Jerolima, koja je porušena u Domovinskom ratu.

1997. na prilaznom putu crkvi Uznesenja BDM istražena su dva ranohrvatska groba od kamenih ploča, a u jednom je bila ukrašena keramička posuda. Na prostoru između starog i novog puta istraženo je još pet grobova u kojima su pronađene još dvije keramičke posude, jedan brončani prsten, dva noža i jedan kolut od pečene zemlje.

Na Bašića zemlji, 50-ak metara sjeverno od ceste Benkovac-Smilčić, je groblje dosta oštećeno oranjem, a 1999. i 2000. je istraženo 17 grobova koji su gotovo svi bili prazni, a pronađene su tek dvije metalne predjice. 50ak metara JI od Bašića zemlje je uočen jedan

grob, oštećen pri proširenju ceste prema Benkovcu, u kojem je pronađena keramička posuda i pršljen iz 8./9.st.

U revizijskim istraživanjima sv. Nediljice, otkriveno je da je crkva imala tri apside, a ne jednu, kako to donosi E. Dyggve, a dodatnim istraživanjima treba utvrditi je li crkva starokršćanska s nastavkom u srednji vijek, ili je isključivo srednjovjekovna. 2003. su uz SI kut crkve istražena 4 groba. Jedan grob je bez arhitekture, jedan je zidan u nekoliko redova kamenja, a dva su izgrađena od ploča položenih na nož. Tri su dječja. Nalazi su iz kasnog srednjeg vijeka – tanki srebrni novčić, željezna predica i brončana puceta.

Crkva sv. Jere je SI od crkve Uznesenja BDM. Uočeno je 15 grobova, a istraženo ih je 13, svi s grobnom arhitekturom. Devet je dječjih grobova. Prema skromnim nalazima radi se o ukopima od srednjeg vijeka do novog doba.

Za nalaze koji se danas čuvaju u Muzeju HAS ne postoje podaci, ali mogu se datirati u razdoblje 9. – 11.st. s mogućnošću kontinuiteta u kasni srednji vijek na što ukazuje naušnica s tri jagode.

Lit. (Ljubić 1891, 126; Radić 1895, 259; Zlatović 1895, 82; Marun 1998, 261, 268; Gunjača 1949, 279; Gunjača 1960, 280; Jurić 2007, 267-280; Petrinec 2009, 90)

Obična karičica; srebro; inv. br. mhas 2581. Pr. 2.1cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2582. Pr. 5.2cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2583. Pr. 5.2cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2584. Nedostaje karika. Pr. 2.1cm

Sl.34 Korlat – obična karičica

Sl.35 Korlat – jednojagodne naušnice

Sl.36 Korlat – trojagodna naušnica

LIŠANE OSTROVIČKE

Lišane Ostrovičke nalaze se oko 13.5km istočno od Benkovca. Prvu dojavu o arheološkim ostacima napravili su sami mještani Lišana koji su krajem 19.st. naišli na zidove na obronku poviše Pavićevih kuća. O tome je obaviješten Marun koji je tamo i pokrenuo istraživanje. Otkrio je temelje crkvice s ostacima stupova, prezbiterija i oltara iz 10.-12.st. Oko crkve ima grobova na redove, a u nekoliko pretraženih nije nađen nijedan predmet. 1900. otac V. Krolo poklonio je Marunu par srebrnih naušnica i tri kositrene kopčice ogrlica nađene s istočne strane rimokatoličkog groblja crkve sv. Jerolima na Lišanima uz jednog pokojnika. Kasnije iste godine Vicko Darbić poslao mu je jednu jednojagodnu naušnicu s istog položaja. Marun ih objavljuje u Starohrvatskoj Prosvjeti. Danas su u inventaru MHAS-a sačuvane tri naušnice s jednom jagodom te tri dvodijelna privjeska koja se mogu pripisati bjelobrdskoj kulturi i datirati

od sredine 10.st. do kraja trećeg desetljeća 11.st., pronađeni na groblju kod crkve sv. Jerolima te pripadaju horizontu grobalja s kršćanskim načinom pokapanja.

Maja Petrinec donosi željezni nož s okovom i zakovicama koji se čuva u Arheološkom muzeju Zadar, a koji je pronađen na položaju Nimci, ispod Nimačke grede, oko 300 m južno od željezničke pruge Zadar–Knin. Grob je pronađen slučajno pri kopanju temelja za garažu Mile Šimunca pok. Šime. Tu su i prije pronalazeni grobovi, a u jednom je otkrivena zemljana posuda. Ovdje je R. Jurić 1986. proveo zaštitna istraživanja. Na položaju koji se naziva Pojatina uočio je širi areal groblja koji je, međutim, bio dosta devastiran izgradnjom kuća i gospodarskih zgrada. Sama unutrašnjost navedenog groba nije dirana, ali je preko njegovog zapadnog dijela prešao betonski zid garaže. Grob pripada tipu kamenih grobnih škrinja koji prema Beloševiću predstavlja najstariji tip grobova s kamenom arhitekturom u Hrvata te ih datira okvirno u 8. i prvu polovinu 9.st. Grob je okrenut u smjeru istok-zapad, a pokojnik je položen na leđa s rukama ispruženim niz tijelo. Uz desnu nogu pronađen je već navedeni nož koji je s takvim okovom rijetkost u ranosrednjovjekovnim grobljima. Jedan je pronađen u Barama kod Sinja, a najbliža analogija je ukrašeni okov korica željeznog noža iz groba 7 groblja na Vrh kod Brkača u Istri. Ovo groblje datira se oko sredine 7.st. do pred kraj 8.st. te bi se i ovaj grob iz Lišana mogao okvirno datirati u 8.st.

Lit. (Ljubić 1890, 112; Zlatović 1896, 15-16; SHP 1900, 49; Marun 1903, 44; Marun 1998, 107, 112, 215; Jurić 1987, 208; Jurić 1988, 185-196; Petrinec 2009, 21, 91)

Sv. Jerolim:

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2576. Dim. 5 x 3cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2577. Dim. 5 x 3cm; predmet izgubljen

Naušnica s jednom jagodom; bakar; inv. br. mhas 2578. Pr. 3.5cm

Dvodijelni privjesak, donji dio; bronca; lijevanje; inv. br. mhas 3418. Dim. 2.9 x 1.7cm

Dvodijelni privjesak, donji dio; bronca; lijevanje; inv. br. mhas 3419. Dim. 2.5 x 1.6cm

Dvodijelni privjesak, donji dio; bronca; lijevanje; inv. br. mhas 5043. Dim 2.6 x 1.8cm

Sl.37 Lišane Ostrovičke-Sv.Jerolim – jednojagodne naušnice

Sl.38 Lišane Ostrovičke-Sv.Jerolim – dvodijelni privjesci

LUKAR

Otac Krsto Maretić je u nekoliko navrata poklanjao Marunu predmete koje je pronalazio na groblju Blažene Gospe na Lukaru, između ostalog ulomke predromaničke skulpture te jednu željeznu ostrugu pronađenu u grobu. 1898.g. Maruna je obavijestio Ivan Sarić p. Josipa da u Lukaru, u Šušelju po seoskom gaju i po vinogradima oko Česme, ima 4-5 običnih stećaka oko kojih je mnogo grobova s priloženim predmetima. Zanimljiv je i podatak o recentnom pomicanju stećka s jednog položaja na drugi, kada su 1900. Čavline odvezli jedan stećak s položaja Matasi-Marasovine u Lukar i postavili ga nad grob Andrije Čavline. 1905. Marun otkupljuje od nekog Žepine sedam različitih naušnica koje su nađene pri kopanju temelja za zvonik crkve Blažene Gospe u Lukaru. 1911. nabavio je od Gavre Novaka iz Lukara zlatni bizantski novac Mihajla i Konstantina, 856-866 g., koji je nađen u „Gradinama“ na kojima ima i ruševina.

Vidljivo je iz Marunovih bilješki da u Lukaru postoje i gomile s rimskim slojem nalaza.

Danas se u MHAS-u čuva već spomenuta ostruga te pozlaćena srebrna naušnica s tri jagode od ovijene filigranske žice, koja se pričvršćivala pomoću ušice i kvačice kojoj nema analogija. Može se zaključiti da je riječ o groblju uz crkvu koje je trajalo do u kasni srednji vijek.

Lit. (SHP 1896, 200; Marun 1998, 83, 91, 95, 108, 116, 136, 192, 206; Petrincec 2009, 91)

Ostruga; željezo; inv. br. mhas 975. Duž. 12.5cm, širina krakova 6cm
Naušnica s tri jagode; zlato; inv.br.mhas 3855. Pr. karičice 2.4cm, duž.jagode 1.5cm

Sl.39 Lukar – ostruga

Sl.40 Lukar – trojagodna naušnica

OTON

Na Otonu se nalazi više položaja iz različitih razdoblja, među njima i veliko rimsko groblje u Tomića ogradi koje vjerojatno ima i prapovijesni sloj, a otkuda je Marun otkupio dosta predmeta. Jedan od važnijih položaja je oranica pod nazivom Jankovića strane otkud su braća Vujinović donosili predmete iz grobova, između kojih se spominju i dvije naušnice. 1901. Kojo Vujinović prodaje Marunu i neke rimske nalaze pronađene na ovom položaju, jedan bizantski bakreni novac, a kasnije i jednu starohrvatsku naušnicu s odlomljenom karičicom. Tri naušnice s ovog položaja navode se u popisu naušnica poslanih u Mainz, također i tri pronađene u blizini župne crkve sv. Ilije u Otonu. U grobovima uz župnu crkvu otkriveno je više nalaza poput nožića, kopčica i posuda, ali i rimskih novaca, za koje mu je Nikola Mišljen tvrdio da su pronađeni u istom grobu, ali je Marun sumnjao u tu tvrdnju. Simo Mišljen Vujinović našao je tri groba uz župnu crkvu; u jednom kopča, fibula „na kolobar“, kratki nož i još tri željezna predmeta, u drugom šestar i zemljani lonac, u trećem veliki nož i posrebrnena fibula. Na nekim mjestima u svojim bilješkama Marun samo numerira nalaze, a ne opisuje ih, pa ne znamo kakvog su karaktera, dok u popisu naušnica kojeg je u nastavcima objavljivao u Starohrvatskoj Prosvjeti donosi 6 naušnica s Otona, od kojih za samo jednu navodi da je s oranice Koje Vujinovića, a za ostale nemamo više podataka.

Nalazi koji se danas čuvaju u MHAS-u su karakteristični za horizont grobova s kršćanskim načinom pokapanja., dok naušnica s tri jagode ukazuje na mogućnost kontinuiteta u kasni srednji vijek.

Lit. (Radić 1891, 5-7; Zlatović 1896, 149; SHP 1896, 201; SHP 1898, 55; Marun 1900, 131; Marun 1903, 43; Marun 1998, 40, 52, 69, 75, 84, 87, 89, 91, 92, 96, 98, 99, 100, 102, 105, 108, 110, 116, 119, 130, 201; Petrincec 2009, 92)

Jankovića strana ili uz crkvu sv. Ilije:

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 959. Pr. 2.7cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 960. Pr. 6.8cm, duž. jagode 3.5cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 961. Pr. 2cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 962. Karika je oštećena. Dim. 4 x 3.4cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 964. Pr. 6.8cm, duž.jagode 3.5cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 965. Pr. 4.8cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 966. Dim. 5.6 x 4.8cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 967. Pr. 6.2cm, duž. jagode 2.7cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 968. Pr. 4.2cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 972. Oštećena karika. Pr. 2.1cm

Naušnica s jednom jagodom i petljama; bronca; inv. br. mhas 969. Oštećena karika. Dim. 3.1 x 2.7cm

Naušnica s jednom jagodom i petljama; bronca; inv. br. mhas 970. Oštećena karika. Dim. 4.2 x 2.9cm

Naušnica s jednom jagodom i petljama; bronca; inv. br. mhas 971. Pr. 2.7cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 963. Pr. 1.8cm

Sl.41 Oton- Jankovića strana ili uz crkvu sv. Ilije – obična karičica

Sl.42.1 Oton- Jankovića strana ili uz crkvu sv. Ilije – jednojagodne naušnice

Sl.42.2 Oton- Jankovića strana ili uz crkvu sv. Ilije – jednojagodne naušnice

Sl.42.3 Oton- Jankovića strana ili uz crkvu sv. Ilije – jednojagodne naušnice

Sl.43 Oton- Jankovića strana ili uz crkvu sv. Ilije – naušnice s jednom jagodom i petljama

Sl.44 Oton- Jankovića strana ili uz crkvu sv. Ilije – trojagodna naušnica

PODGRADE

Podgrađe, odnosno Asseria, još je u 19.st. prepoznato kao jako važno višeslojno nalazište. Šime Ljubić piše 1890. o iskopavanjima u Asseriji koje se provodilo dosta nestalno, sa zatezanjem i prekidima. Ovdje već i Ljubić donosi podatke o crkvi sv. Duha kod koje je nekoliko godina kasnije o. Perišić naišao na ogromni arhitrav. Obaviješteni su Marun i konzervator Glavinić te se odmah započelo s radovima. Pronađeno je još ulomaka plastike, ali i mnogo grobova iz starohrvatskog doba s nekoliko sitnih priloga. Kasnije je o. Perišić u jednom grobu našao dosta oštećen kalež. Kninsko Starinarsko društvo započelo je s istraživanjima, ali ih je uz neke uvjete prepustilo državi koja je dala potporu od 1500 for. i poslala građevnog savjetnika Ćirila Ivekovića i prof.dr. Sicottija iz Trsta. Marun i Radić su prisustvovali kako bi se pobrinuli za starohrvatske nalaze. Sakupili su oko 90 predmeta iz kasnog srednjeg vijeka i novijeg doba (naušnice, ključeve, praporce, vitice, ulomke stupića). Pronađena su i dva kositrena kaleža uz temelje crkvice sv. Duha, možda iz 8./9.st. Zaključuje se da je na cijelom području

asserijske glavice Podgrađa rimski sloj prekriven starohrvatskim, poput foruma i pred trajanskim vratima. Međutim, iduće godine kninsko Društvo nije bilo na vrijeme obaviješteno o početku istraživanja te je o njima saznalo tek iz novina, 10 dana poslije. Kopalo se na već spomenutim položajima, ali nije se pridavala pažnja hrvatskim grobovima. Kasnije je Marun jako kratko boravio tamo te je istražio tek tri groba na forumu, i za dalje zadužio jednog svog radnika koji je uspio sakupiti nešto predmeta iz 3-4 groba. Marun je također primijetio da se zemljom sa foruma zasipava obronak glavice, južno izvan zidina, gdje je on bio uočio da bi se trebalo nalaziti srednjovjekovno Podgrađe. Zbog nesustavnih istraživanja hrvatskih starina protestira kod Ivekovića. 1901. na Marunovu želju kopalo se s istočne strane grada gdje se pretražilo desetak grobova. U svakome su se našli prilozi od kojih dva para velikih sljepoočnicarki u inačicama kakvih dotad nije bilo u muzeju. Također se pronašao jedan češalj i jedna ostruga iz 10./11.st. 1902. je otišao u Podgrađe gdje je u vinogradu Jadre Budana pregledao slučajno otkriven grob koji je imao kamenu arhitekturu, a u kojem je vjerojatno bilo više pokojnika. Uz jednoga su nađene dvije različite pozlaćene naušnice, koje je Marun otkupio. Također je kupio od jednog dječaka jednu zlatnu naušnicu nađenu u izbačenoj zemlji od otkrivenih grobova uz istočna vrata Asserije, koji su se godinu ranije istraživali. 1903. bio je na Ivekovićev poziv u Asseriji. Pregledao je iskopine, preuzeo križ s golubom i dogovorio se s Ivekovićem o daljnjem tijeku istraživanja. Odlučio se vratiti za 8 dana da prisustvuje otvaranju starohrvatskih grobova na forumu i sa SZ strane sv. Duha, gdje bi se mogla otkriti i starokršćanska bazilika. Kada se vratio saznao je da se nije kopalo kod crkve, jer da nisu imali nade u uspjeh. Marun je htio pregledati već otvorene grobove, ali je bio spriječen te su otvorena dva nova groba koja su imala vanjske oznake. U grobu s odraslom osobom nađen je prsten i tri ukosnice, ali i sitni ostaci tkanine oko glave. U drugom je nađen razlomljen prsten sa staklenim kamenom. Iveković je dao kopati jarak poviše, sjever-jug, gdje je nađeno nekoliko grobova, među kojima i dječji. Nađeno je nešto naušnica, ali su radnici to obavljali bez nadzora pa Marun pretpostavlja da su pljačkali. Ipak je uspio pretražiti materijal iz već iskopanih grobova, prije povratka u Knin, te je našao starokršćanski plutej kao poklopnicu groba te veliku naušnicu od prepletene žice Dao je da se još jedan dan radi s istočne strane uz bedeme. Primijetio je da su radnici pljačkali grobove na forumu te je naušnice morao otkupljivati. Idućih

godina pri svojim obilascima je nailazio na nemar nad spomenicima koji su porušeni, porazbijani, pokradeni, između ostalog i arhitrav uz crkvu sv. Duha na Asseriji 1911. obišao je istraživanja u Podgrađu, koja su se tad provodila financijama arheološkog instituta u Beču, pod vodstvom Ivekovića i dr. Abramovića. Podgrađe spominje ponovno tek 1925. kada je pregledao zbirku Miće Novakovića i dr. I. Gliga u Benkovcu s nalazišta Jure Cerinje p. Cvijetka iz Asserije. Riječ je o rimskoj nekropoli pod gradinom Asserije, uz Lisičić, koju je vlasnik već godinama pretraživao i prodavao predmete, što Marun smatra pljačkom i u više je navrata pokušao zaustaviti ta istraživanja. Dr. Abramić je kupio zbirku rimskih predmeta od Miće Novakovića s gorespomenutog položaja za 5000 D iz koje je Marun otkupio jednu brončanu dvojagodnu naušnicu.

M. Petrincec upozorava da je velik broj danas sačuvanih predmeta s Podgrađa krivo atribuiran Crkvini u Biskupiji i Đevrskama ili pak svrstan među predmete s nepoznatih nalazišta.

S obzirom da je fra Marun bio dosta ometan u radu u Podgrađu te da se starohrvatskim nalazima nije pridavala osobita pažnja, što je više puta kritizirao i opominjao, danas u inventaru MHAS-a imamo nalaze kojima ne znamo točan položaj ni okolnosti nalaza. 33 obične karičice, 3 karičice od uvijene žice i jedna naušnica s jednom jagodom upućuju na zaključak da se na barem jednom položaju nalazilo srednjevjekovno groblje s kršćanskim karakteristikama pokapanja do 11.st. Tri prstena se također mogu široko datirati od 9. do 11.st. Tri privjeska, od kojih se dva dvodijelna mogu pripisati bjelobrdskoj kulturi, pripadaju istom horizontu. 13 karičica s tri koljenca, osam s tri jagode i dvije s tri jagode i lunulastim ukrasom mogu se datirati u kasni srednji vijek, točnije u razdoblje od druge pol.13.st. do sredine 15.st. Sačuvane su također i dvije cijele i četiri fragmentirane aplike za odjeću te sedam željeznih ostruga.

Lit. (Ljubić 1890, 67, 108; Ljubić 1892, 28; Zlatović 1895, 215; Zlatović 1896, 15; SHP 1897, 163; Radić 1898, 25-26; SHP 1898, 97, 104; SHP 1900, 48, 102; SHP 1901, 59; Radić 1901, 101-105; SHP 1903, 104; Jakšić 1996, 148-150; Marun 1998, 102, 110, 115, 119, 126, 144, 173, 198, 217, 268, 277, 283; Vrsalović 1963, 156; Petrincec 2009, 34, 93)

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2470. Pr. duže osi 3.6cm, pr.kraće osi 3,2 cm.

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2471. Pr. 3cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2472. Pr. 2.8cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2473. Pr. 2.7cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2474. Pr. duže osi 3cm, pr. kraće osi 2.6 cm.
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2475. Pr. 2.8cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2476. Pr. 2.7cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2477. Pr.2.5cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2478. Pr. 2.7cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2479. Dim. 2.6 x 2.4cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2480. Pr. duže osi 2.5cm, kraće 2.2cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2481. Dim. 3.8 x 2.3cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2482. Pr. 2.7cm
Obična karičica; bronca; inv.br.mhas 2483, Pr. 2.4cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2484. Dim. 2.8 x 2.1cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2485. Dio karike nedostaje. Pr.2.6cm
Obična karičica; srebro; inv. br. mhas 2487. Pr. 2.2cm
Obična karičica; srebro; inv. br. mhas 2488. Pr. 2.2cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2489. Pr. 2.5cm
Obična karičica; srebro; inv. br. mhas 2490. Pr. 2.3cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2491. Pr. 2.2cm
Obična karičica; srebro; inv. br. mhas 2492. Pr. 1.8cm
Obična karičica; srebro; inv. br. mhas 2493. Pr 2cm
Obična karičica; srebro; inv. br. mhas 2494. Pr. 1.8cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2495. Pr. 1.9cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2497. Pr. 1.9cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2498. Pr. 1.5cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2499. Pr. 1.9cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2500. Dim. 1.5 x 1.2cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2501. Dim. 1.4 x 1.1cm
Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2502. Pr. 1.6cm
Obična karičica; srebro; inv. br. mhas 2504. Dim. 1.8 x 1.5cm
Obična karičica; srebro; inv. br. mhas 2505. Dim. 1.5 x 1.1cm

Alka; bronca; inv. br. mhas 2503. Pr.1.5cm

Karičica od uvijene žice; bronca; inv. br. mhas 2506. Pr. 3.6cm

Karičica od uvijene žice; bronca; inv. br. mhas 2507. Dim. 2.6 x 2cm

Karičica od uvijene žice; bronca; inv. br. mhas 2509. Pr. 2cm

Karičica s tri koljenca; srebro; inv. br. mhas 2510. Pr. 1.9cm

Karičica s tri koljenca; srebro; inv. br. mhas 2512. Pr. 1.9cm

Karičica s tri koljenca; srebro; inv. br. mhas 2513. Dva koljenca nedostaju. Pr. 2.1cm

Karičica s tri koljenca; srebro; inv. br. mhas 2514. Pr. 1.5cm

Karičica s tri koljenca; srebro; inv. br. mhas 2515. Pr. 1.4cm

Karičica s tri koljenca; srebro; inv. br. mhas 2516. Pr. 1.5cm

Karičica s tri koljenca; srebro; inv. br. mhas 2517. Pr. 1.8cm

Karičica s tri koljenca; srebro; inv. br. mhas 2518. Pr. 1.8cm

Karičica s tri koljenca; srebro; inv. br. mhas 2519. Pr. 1.4cm

Karičica s tri koljenca; srebro; inv. br. mhas 2520. Pr. 1.8cm

Karičica s tri koljenca; srebro; inv. br. mhas 2521. Pr. 2cm

Karičica s tri koljenca; srebro; inv. br. mhas 2522. Pr. 2cm

Karičica s tri koljenca; srebro; inv. br. mhas 2523. Pr.2cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2525. Nedostaje karika. Dim. 4.5 x 3cm

Naušnica s tri jagode; bronca; inv. br. mhas 2496. Nedostaje karika. Pr. 2.3cm

Naušnica s tri jagode; bronca; inv. br. mhas 2526. Nedostaje jedna jagoda. Pr. 2.9cm

Naušnica s tri jagode; srebro, pozlata; inv. br. mhas 2527. Pr. 4cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2528. Nedostaje dio karike. Pr. 2cm

Naušnica s tri jagode; srebro, pozlata; inv. br. mhas 2529. Pr. 2.5cm

Naušnica s tri jagode; srebro, pozlata; inv. br. mhas 2530. Pr. 4.5cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2531. Nedostaje dio karike. Pr. 4.5cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2532. Nedostaje dio karike. Pr. 4.5cm

Naušnica s tri jagode i lunulastim ukrasom; srebro; inv. br. mhas 2186. Nedostaje dio karike. Dužina 11.5cm, širina 5.7cm

Naušnica s tri jagode i lunulastim ukrasom; srebro; inv. br. mhas 2187. Dim. 11.5 x 5.7cm

Prsten; bronca; inv. br. mhas 2533. Pr. 1.7cm

Prsten; bronca; inv. br. mhas 2534. Pr. 1.4cm

Prsten od uvijene žice; bronca; inv. br. mhas 2508. Pr. 2cm

Privjesak; bronca; inv. br. mhas 510. Dim. 3.8 x 1.3cm

Dvodijelni privjesak, donji dio; bronca; lijevanje; inv. br. mhas 3417. Dim. 3 x 1.9cm

Dvodijelni privjesak, donji dio; lim, pozlata; lijevanje; inv. br. mhas 3420. Dim. 2.9 x 2cm

Aplika; bronca; inv. br. mhas 4305. Dim. 2.8 x 1.2cm

Aplika; bronca; inv. br. mhas 4306. Dim. 2 x 0.9cm

Aplika (fragment); bronca; inv. br. mhas 4307. Dim. 1.5 x 0.9cm

Aplika (fragment); bronca; inv. br. mhas 4308. Dim. 2 x 2cm

Aplika (fragment); bronca; inv. br. mhas 4309. Dim. 2 x 1.8cm

Aplika (fragment); bronca; inv. br. mhas 4310. Dim. 1.8 x 1.8cm

Ostruga; željezo; inv. br. mhas 2188. Duž. 11.6cm, duž. šiljka 8.4cm, raspon između krakova 6,5 cm.

Ostruga; željezo; inv. br. mhas 2535. Duž. 12.7cm, duž. ostružnog luka 9.5cm

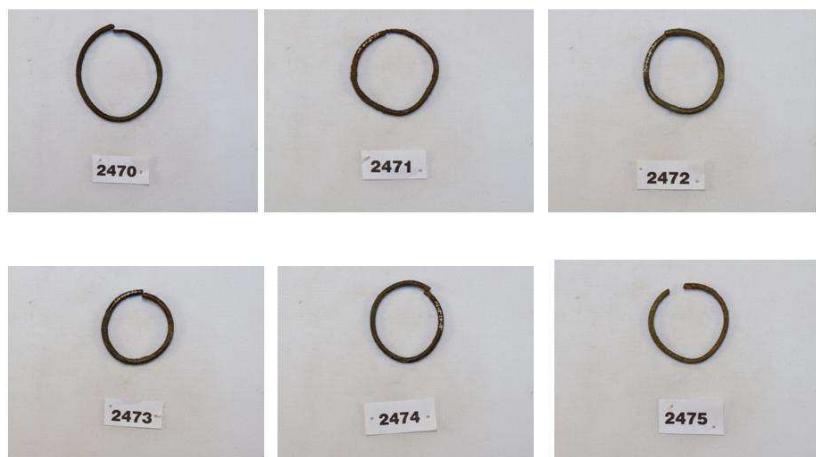
Ostruga; željezo; inv. br. mhas 2536. Duž. 11.4cm, duž. luka 8.5cm

Ostruga; željezo; inv. br. mhas 2537. Duž. 11.4cm, duž. luka 8.5cm

Ostruga; željezo; inv. br. mhas 2538. Duž. 14cm, duž. luka 10.5cm

Ostruga; željezo; inv. br. mhas 3355. Duž. 11.3cm, duž. luka 3.6cm

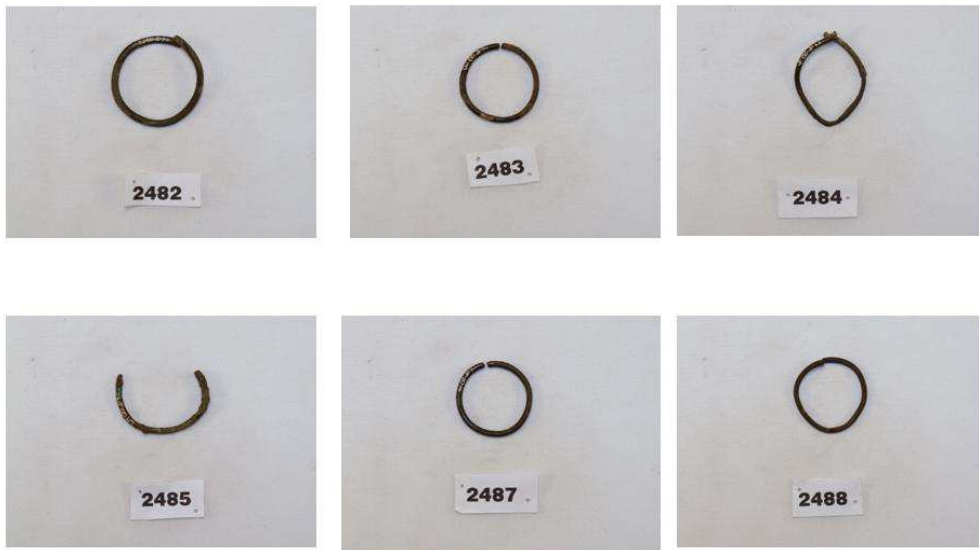
Ostruga; željezo; inv. br. mhas 3356. Duž. sa zvjezdicama 5.1cm, duž. šiljka 2 cm, raspon ostružnog luka 7,4 cm.

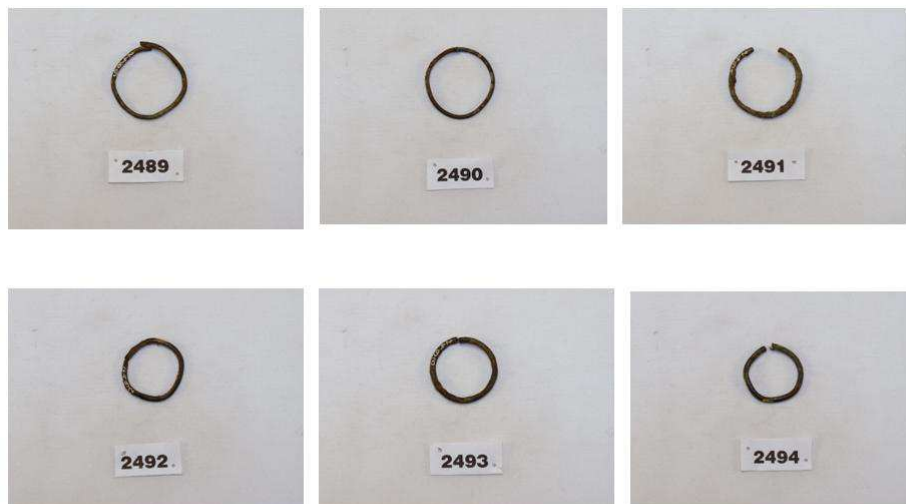
Sl.45.1 Podgrađe – obične karičice

Sl.45.2 Podgrađe – obične karičice

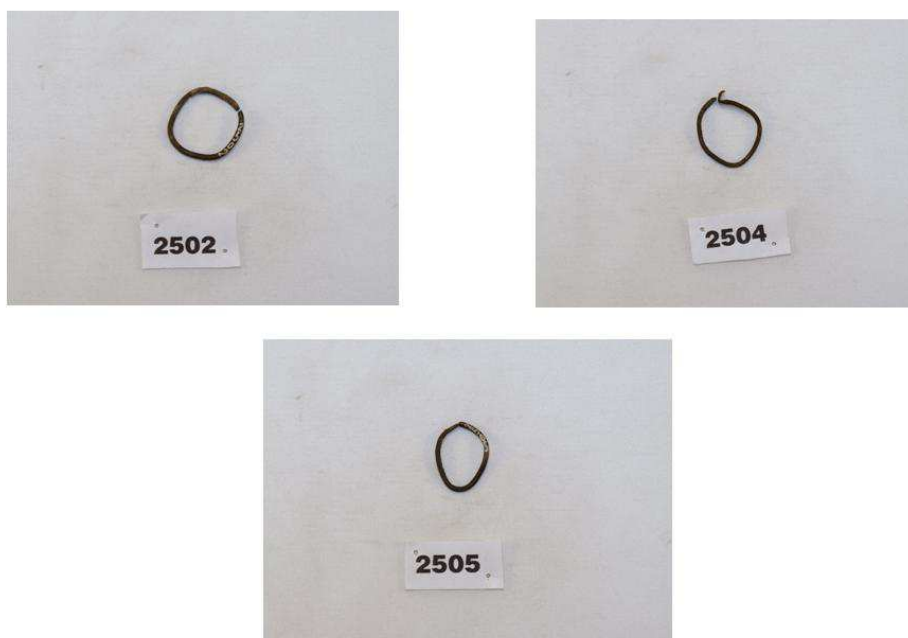
Sl.45.3 Podgrađe – obične karičice

Sl.45.4 Podgrađe – obične karičice

Sl.45.5 Podgrađe – obične karičice

Sl.45.6 Podgrađe – obične karičice

Sl.46 Podgrade – alka

Sl.47 Podgrade – karičice od uvijene žice

Sl.48.1 Podgrađe – karičice s tri koljena

Sl.48.2 Podgrađe – karičice s tri koljena

Sl.48.3 Podgrađe – karičice s tri koljenca

Sl.49 Podgrađe – jednojagodna naušnica

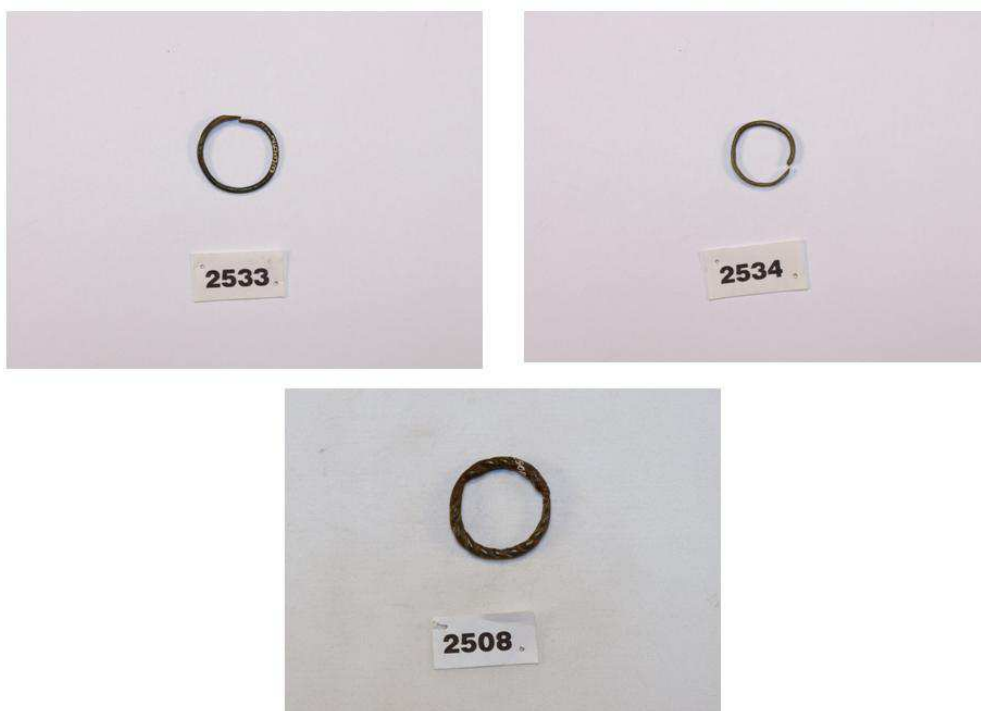
Sl.50.1 Podgrađe – trojagodne naušnice

Sl.50.2 Podgrađe – trojagodne naušnice

Sl.51 Podgrađe – naušnice s tri jagode i lunulastim ukrasom

Sl.52 Podgrađe – prstenje

Sl.53 Podgrade – dvodijelni privjesci

Sl.54 Podgrade – aplike

Sl.55.1 Podgrade – ostruge

Sl.55.2 Podgrade - ostruge

POTKONJE

Šime Ljubić donosi podatak 1890. da je Pavao Spar dojavio da je u svom vinogradu, u Potkonju pri brdu, nedaleko od Kapitula, naišao na zidove. Jedini Marunov zapis o nalazima iz Potkonja je iz 1913. kada je otišao obići starohrvatsko groblje na zapuštenoj vinogradini Ante Požara na koje su naišli njegovi sinovi vadeći smokvu. Grobovi su ozidani i poklopljeni pokloplnicama, uobičajene orijentacije, pokojnici položeni s prekrivenim rukama na prsima. Prije Marunova dolaska otvorena su 4 groba u kojima su nađene naušnice, prstenje i vitice. U Marunovoj prisutnosti otvoren je jedan grob bez priloga. Marun nije mogao točno odrediti iz kojeg je razdoblja groblje, te nagađa da je možda s početka turske dominacije. Prema opisu i danas možemo zaključiti da je riječ o kasnosrednjovjekovnom groblju.

Jedini danas sačuvani nalaz s Potkonja je jedna jednojagodna naušnica koja se ne može povezati s Marunovom bilješkom.

Lit. (Ljubić 1890, 69; Marun 1998, 104, 228; Petrinc 2009, 93)

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 947. Dim. 3.7 x 2.4cm

Sl.56 Potkonje – jednojagodna naušnica

RADUČIĆ

U Radučiću je više položaja iz različitih razdoblja. Jedan od dva srednjovjekovna nalaza koje donosi Marun u svojim bilješkama je srebrna trojagodna naušnica koju mu je 1897. Stevan Burza iz Radučića donio te mu je tvrdio da ju je našao Jovan Grčić u Šupljaji, što Marun nije povjerovao. Kasnije je saznao da je nađena na groblju sv. Jurja u Radučiću, i to od strane samog Stevana Burze. 1904. kupio je od Ilije Livaje iz Radučića jednu željeznu ostrugu iz 15.st., slučajno nađenu u nekoj gromili na općinskom pašnjaku, na granici Očestovo-Radučić, pokraj sela Matasi.

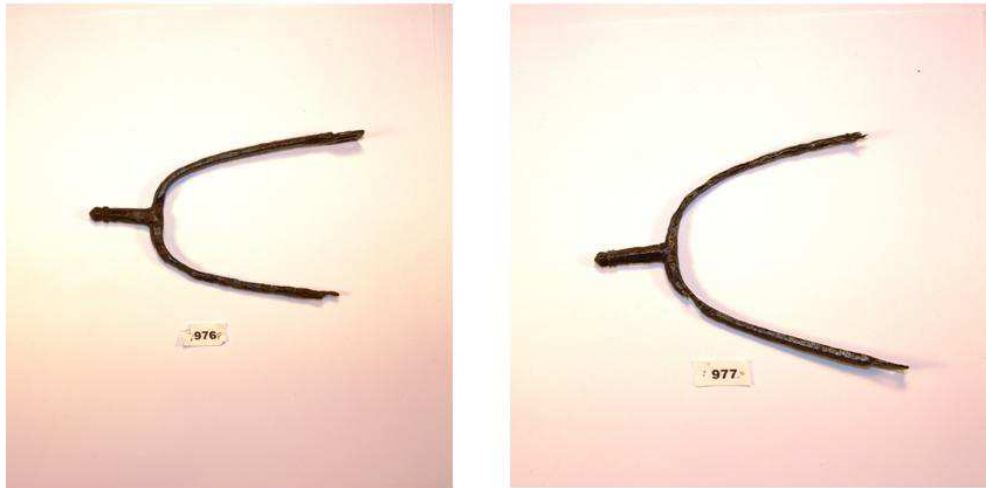
Gunjača je 50-ih godina pretražio položaj "Grad" u Radučiću. Riječ je o manjem srednjovjekovnom utvrđenju, 300m od kuće Burza iznad rijeke Krke, nešto niže od Bilušića buka na Krki. Ima ostataka zidova, maltera i sedre. Tu je Gunjača najavio pretražiti i ostale srednjovjekovne položaje u Radučiću.

Za tri ostruge iz Radučića koje se danas čuvaju u MHAS-u nemamo podataka o položaju. Lit. (Marun 1998, 49, 83, 87, 113, 114, 129, 142, 238; Gunjača 1960, 277; Vrsalović 1963, 159-160; Petrinec 2009, 94)

Ostruga; željezo; inv. br. mhas 976. Duž. 15.2cm, šir. krakova 8.5cm

Ostruga; željezo; inv. br. mhas 977. Duž. 15.2cm, šir. krakova 8.5cm

Ostruga; željezo; inv. br. mhas 3353. Duž. 13.4cm, duž. luka 9.2cm

Sl.57 Radučić - ostruge

SMRDELJI

Marun prvi put u svojim bilješkama spominje Smrdelje 1895. kada mu Vladimir Ardalić šalje sedam raznih brončanih fibula² pronađenih u vinogradu Save Lapčića zajedno s ostacima pepela, bez groba ili kostiju. Marun je provjerio i uvjerio se u točnost podataka pri svom posjetu Smrdeljima iste godine te otkrio i nekoliko grobova bez grobne arhitekture. Tom prilikom je u kući Matijević-Čavela opazio pragove crkve. Kupio je jedan prag i jedan srebrni prsten sa slikom koji su nađeni na ruševinama starokršćanske ili starohrvatske crkve na jednoj glavici (Glavičurak) koja se pruža između oranica. Tu su

² Z. Gunjača napominje da Marun fibulama naziva avarske pojasne okove pronađene u vinogradu braće Lapčića, te tim imenom naziva i neke kasnije otkrivene slične predmete. (Gunjača 1989, 370, bilj.36) Uvidom u materijal zaključujem također da nije riječ o fibulama kakve poznajemo u današnjoj terminologiji.

vidljivi grobovi i zidovi, pronađena je trokutna nadstupina s križem koja je odnesena na pravoslavno groblje i uzidana u zvonik, a kasnije ostavljena uz crkvu, te jedan kameni ulomak starokršćanskog sarkofaga s natpisom. Ovaj položaj je izazvao vlasnički spor između spomenutog Matijević-Čavele i načelnika sela. 1897. uspjelo je Starinarskom društvu da otkupi zemljište od braće Matijević-Čavlina u svrhu arheoloških istraživanja. Prema izvješću X. Glavne skupštine na tom su položaju unutar rimske arhitekture pronađeni starohrvatski grobovi, no zbog malo pronađenih predmeta te manjka novčanih sredstava iskopavanje je zaustavljeno. Rezultati ovih istraživanja nikad nisu objavljeni. Z. Gunjača je reknogsciranjem ovog položaja utvrdio postojanje neke rimske građevine, ali nije zamijetio grobove.

Dalje prema Rupama je katoličko groblje sa sjeverne strane puta, zajedno s crkvicom vjerojatno iz kasnog srednjeg vijeka. Ovdje je riječ o položaju Kapela sv. Lazara što je ujedno i vinograd Mihajla Tomasovića³, kasnije otkriven. Marun je u Smrdeljima primijetio i tvornicu opeka i prapovijesne gomile. 1896. kupio je od Mihajla Tomasovića za f.2. ulomke od 4 srebrne naušnice i jedne pozlaćene koje su nađene u njegovom vinogradu koji je pun grobova 'u ravno', a isto je i u vinogradu Šime Tomaševića s istočne strane. Ovo je ujedno i zadnji spomen ovog položaja u Marunovim Dnevniciima. Predmete s ovog položaja koje je Marun otkupio nije moguće danas identificirati, ali 1949. muzej je od Gojka Tomasovića otkupio još predmeta s istog položaja koji su danas pohranjeni u Muzeju grada Šibenika. To je par pozlaćenih srebrnih jednojagodnih sljepoočničarki i masivni srebrni lijevani prsten. Kilometar istočno je vinograd Save Vranjkovića⁴ u kojemu također ima grobova s nalazima naušnica te ostataka ugljena i spaljenih predmeta u kojemu je vlasnik uspio naći 10-ak 'fibula' koje su ostale kod njega. Marun je sudjelovao pri otvaranju dva groba, smjer zapad-istok, obložena kamenjem. U jednom grobu je kao uzglavnica poslužila opeka. U jednom je bio jedan pokojnik, u

³ Z. Gunjača je pri svom obilasku Smrdelja saznao da je pravo ime Mihe Tomaškovića, kako ga navodi Marun, zapravo Mihajlo Tomasović, kojim ću se i ja koristiti u nastavku teksta (Z. Gunjača 1989, 366, bilj.9)

⁴ Ime dotičnog Vranjkovića se može pronaći kod Maruna i Radića u oblicima Sava, Sako i Lako, što stvara dosta nejasnu sliku o lokaciji i broju položaja. Ovo je razriješio također Z. Gunjača svojim posjetom Smrdeljima saznajući da je pravo puno ime vlasnika položaja Sava Vranjković (ne Vranković kako je Marun to zabilježio) te da je Sako oblik od milja, a da je Radić to pročitao kao Lako i time i to ime uveo u literaturu. (Z. Gunjača 1989, 366, bilj.10) U nastavku teksta koristit ću se punim imenom Sava Vranjković, kako bi se izbjegla konfuzija.

drugom dva. U oba groba pronađena je po jedna žica od naušnice i prsten. Iste godine brat Ive mu je dao jednu veliku naušnicu od filigrana s privjeskom prelomljenim u tri dijela i jedan prsten. Pri ponovnom posjetu Smrdeljima, Marun je kupio od Save Vranjkovića 8 komadića brončanih malih 'fibula', jedan prsten, sedam običnih naušnica i jedan mali mjedeni pancir (?), nađeni u njegovom vinogradu, te jednu naušnicu s filigranskim zrnom. U drugog seljaka kupio je kopču nađenu u grobu na njegovoj oranici te jedan željezni nožić, nađen izvan groba.

Na popisu naušnica poslanih u Mainz nalazi se 17 naušnica iz vinograda Save Vranjkovića i pet iz vinograda Mihajla i Šimuna Tomasovića.

Frano Radić donosi neke nalaze iz Smrdelja koji se čuvaju u muzeju: brončani cizelirani pozlaćeni jezičac, tri šuplje pločice (okova) i 4 novcu slična bakrena medaljona, rađeni istom tehnikom kao jezičac, nađeni u vinogradu braće Jovana i Save Lapčića u Smrdeljima. Napominje da ovakvi predmeti nisu nigdje drugdje nađeni te da pripadaju zadnjem razdoblju seobe naroda. Riječ je doista o dijelovima jedne kasnoavarske pojasne garniture. Kasnije još i dva dugmeta i još šest predmeta iz vinograda Jovana i Save Lapčića u Smrdeljima te tri jezičca nađena među paljevinom u vinogradu Save Vranjkovića uz još 4 moguća jezičca nađena na istom položaju, a koji su također dijelovi kasnoavarskih pojasnih garnitura. Z. Gunjača je svojim rekognosciranjem razriješio i pitanje ovog položaja, zaključivši da su vinograd braće Lapčić i vinograd Save Vranjkovića na položaju kojeg i Marun kasnije u svojim bilješkama naziva Debeljak.

1899. sin Save Vranjkovića našao je u svom vinogradu jednu malu zlatnu naušnicu. Dvije godine kasnije Sako Lapčić je dao Marunu i jednu brončanu petlju koju je našao u svom vinogradu na Debeljaku te je Marun kupio od sina Save Vranjkovića jednu ukosnicu pronađenu na istom položaju. Zadnji zapis vezan uz položaj Debeljak je iz 1909. kad je Sava Vranjković predao Marunu jednu rašljastu strjelicu nađenu u njegovom vinogradu i jednu kopljastu nađenu ispod vinograda, u potoku, te vrh koplja. Iste godine Marun je od Vranjkovića kupio jednu zlatnu naušnicu.

Iz Marunovog popisa naušnica, kojeg donosi u više dijelova u Starohrvatskoj prosvjeti, dalo bi se na prvi pogled zaključiti da su u vinogradu Save Vranjkovića pronađene 144 trojagodne naušnice. On, naime, samo za prvu naušnicu, pod brojem 109, navodi da je nađena u vinogradu Save Vranjkovića. Sve ostale, do broja 196, označava sa „našasta

gdje i pređašnje“. Ovakav princip popisivanja naušnica Marun ponavlja i za još neke lokalitete. S obzirom da u svom prvom Popisu, koji donosi u svom dnevniku 1897., spominje 17 naušnica iz vinograda Save Vranjkovića, te da su sve naušnice iz Popisa u Starohrvatskoj prosvjeti trojagodne, izuzev prve, neobično bi bilo da svih 144 potječu iz Smrdelja, i to samo s jednog položaja. Većina naušnica u Popisu potječu iz Biskupije, te ih on i sistemski obrađuje, krenuvši od raznovrsnih biskupijskih karičica do trojagodnih naušnica. Niz od 163 naušnice prekinut je svega pet puta naušnicama koje nisu iz Biskupije te je očito Marun nakon svakog prekida smatrao potrebnim naznačiti kako se nastavlja serija biskupijskih naušnica formulacijom „našasta gdje i pređašnje“. Iz ovoga, te iz činjenice da položaj Debeljak nikad nije sustavno istražen, što također Z. Gunjača detaljno elaborira, razvidno je da samo naušnica 109 potječe iz Smrdelja, prekinuvši biskupijski niz. Tome u prilog ide i podatak da, da doista 144 trojagodne naušnice potječu s jednog položaja u Smrdeljima koji nikad nije bio sustavno istražen, bi to bio mnogo veći broj od bilo kojeg drugog lokaliteta, uključujući i Biskupiju koja po popisu broji 46 trojagodnih naušnica. Kratak i jasan zaključak bi bio, dakle, da samo jedna naušnica, ona pod brojem 109, potječe iz vinograda Save Vranjkovića u Smrdeljima, koja zapravo nije ni trojagodka, nego jednojagodka kojoj su sa strana na karičici kolutići, a ne jagode. Međutim, svakako je u Muzej hrvatskih starina u Kninu dospio veliki broj nalaza s Debeljaka, što se može objasniti otkupljivanjem predmeta od vlasnikâ zemljištâ koji su nakon prvotnih slučajnih nalaza kasnije s namjerom otvarali grobove kako bi na predmetima iz njih mogli zaraditi.

1954. Muzej grada Šibenika je proveo sondažna istraživanja na Debeljaku te istražio 5 grobova s kršćanskim karakteristikama pokapanja, a u kojima je pronađeno nekoliko primjeraka nakita. Njih donosi Petrinec: par brončanih karičica iz groba 2, par brončanih karičica i brončani prsten iz groba 3 te par srebrnih jednojagodnih sljepoočničarki i brončani prsten iz groba 4. Razgovorom s tada još živućim Savom Vranjkovićem te ostalim mještanima koje je proveo A. Ratković, te Z. Gunjača 1984., 1985. i 1986. saznalo se da je na Debeljaku bilo puno više grobova, ali da su ih seljani pri obradi zemlje devastirali. Sudeći po svemu navedenom može se zaključiti da se na Debeljaku rasprostiralo groblje na redove i s poganskim i s kršćanskim načinom ukapanja. Također postoji mogućnost da se tu nalazilo i slavensko paljevinsko groblje.

U Marunovim Dnevniciima postoji još nekoliko zapisa iz Smrdelja koji se ne mogu pripisati gorenavedenim položajima. 1901. obišao je i ruševine crkvice kod kuće Laze Nadoveze na kojoj je vidio i ulomaka s natpisom te zamijetio da i na ovom položaju ima grobova. 1912. kupio je andžar (dug zakrivljen dvosjekli nož) od žandara Lepera koji ga je kupio na Smrdeljima. 1913. mu je sinovac Frano predao nekoliko starohrvatskih predmeta iz Smrdelja od njega nabavljenih.

Z. Gunjača je 1986. sondirao površinu jednog velikog prapovijesnog tumula – Matijevića greblje, jer je na njemu uočio jedan devastirani grob. Istraženo je pet grobova, od čega 4 odrasla i jedan dječji. Orijentacija im je zapad-istok, a svi su imali kamenu grobnu arhitekturu s poklopicama. Skeleti su bili loše očuvani. Samo su u dva groba pronađeni predmeti: u jednom jedno brončano dugme, u drugom još 10 istih. Ovako oskudni nalazi mogu zasada upućivati eventualno na zaključak da je riječ o kasnosrednjovjekovnom groblju.

Obzirom da od nalaza koji se danas čuvaju u MHAS-u jedino kasnoavarske pojasne garniture možemo pripisati položaju Debeljak, ostali nalazi mogu biti ili s više položaja koju mogu biti ranosrednjovjekovni i kasnosrednjovjekovni, ili je u pitanju neki položaj s kontinuitetom.

Lit. (SHP 1896, 124, 195, 201; SHP 1897, 95, 171-172; SHP 1898, 184; Radić 1898, 131-134; Radić 1900, 37, 39; Marun 1900, 132-135; Marun 1901, 26-31; Marun 1998, 59, 61, 62, 69, 70, 74, 77, 81, 84-86, 89, 101, 115, 142, 174, 175, 182, 222, 228; Karaman 1952, 82; Gunjača, Z. 1989, 363-406; Petrinec 2009, 14, 35, 45, 94, 95)

Smrdelji – Debeljak:

Pojasni jezičac; bronca; inv. br. mhas 33. Dim. 11.5 x 2.9cm

Pojasni okov; bronca, pozlata; inv. br. mhas 34. Dim. 3.5 x 3cm

Pojasni okov; bronca; inv. br. mhas 35. Dim. 3.5 x 2.9cm

Pojasni okov; bronca, pozlata; inv. br. mhas 36. Dim. 3.5 x 3.4cm

Pojasni okov; bronca, pozlata; inv. br. mhas 37. Pr. 2.9cm, dužina 0.4cm

Pojasni okov; bronca, pozlata; inv. br. mhas 38. Pr. 2.9cm, debljina 0.4-0.5cm

Pojasni okov; bronca; inv. br. mhas 2257. Dim. 1.7 x 1.7cm

Pojasni okov; bronca; inv. br. mhas 2262. Dim. 1.7 x 1.8cm

Pojasni okov; bronca; inv. br. mhas 2262A. Dim. 1.8 x 1.5cm

Dvodijelni okov pojasa; bronca; inv. br. mhas 25. Pronađen u jami s paljevinom. Dim. 3.4 x 1.3cm

Okov konjske orme; bronca; inv.br.mhas 39. Pr. 1.9cm

Smrdelji – nepoznati položaji:

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2263. Dim. 3.4 x 3cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2264. Pr. 2.9cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2265. Pr. 2cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2266. Dim. 1.8 x 1.5cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2267. Pr. 1.6cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2268. Dim. 1.8 x 1.6cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2269. Dim. 4 x 3.8cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2270. Dim. 4 x 3.5cm

Obična karičica; srebro; inv. br. mhas 2272. Dio karike nedostaje. Pr. 3cm

Obična karičica; bakar; inv. br. mhas 2273. Pr. 2.7cm

Obična karičica; bakar; inv. br. mhas 2274. Pr. 3.2cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2275. Dim. 2.2 x 1.6cm

Obična karičica; bakar; inv. br. mhas 2276. Pr. 1.8cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2278. Dim. 2.2 x 1.9cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2279. Dim. 2.2 x 1.3cm

Obična karičica; bakar; inv. br. mhas 2280. Dim. 2.6 x 1.9cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2281. Dim. 2 x 1.7cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2282. Dim. 2 x 1.6cm

Karičica od uvijene žice; bronca; inv. br. mhas 2271. Pr. 2.5cm

Karičica s ovješnim dugmetom; srebro, bakar; inv. br. mhas 2294. Duž. karičice s privjeskom 2.9cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2283. Pr. 3.3cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2284. Pr. 3.3cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2285. Pr. 3cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2286. Nedostaje karika. Duž. 2.3cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2287. Dim. 2 x 1.8cm

Naušnica s jednom jagodom; bakar; inv. br. mhas 2288. Pr. 1.7cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca, bakar; inv. br. mhas 2289. Pr. 2cm

Naušnica s jednom jagodom; bakar; inv. br. mhas 2290. Dim. 2.3 x 1.6cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2291. Nedostaje dio karike. Duž. 3.5cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2292. Nedostaje karika. Dim. 4 x 2cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2293. Nedostaje karika. Duž. 3.5cm, pr. 1.5cm

Naušnica s jednom jagodom i dva koljenca; bronca; inv. br. mhas 2296. Dim. 3.7 x 3.7cm

Naušnica s dva nataknuta staklena zrna; bakar, staklo; inv. br. mhas 2295. Pr. 2cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2439. Nedostaju dvije jagode. Pr. 1.8cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2440. Nedostaju dvije jagode. Pr. 2cm

Naušnica s tri jagode; bronca, pozlata; inv. br. mhas 3315. Dim. 2 x 1.8cm

Naušnica s tri jagode; srebro, pozlata; inv. br. mhas 3316. Nedostaje jedna jagoda i dio karike. Pr. 1.8cm

Naušnica s tri jagode; bronca, pozlata; inv. br. mhas 3317. Sačuvana je samo jedna jagoda. Pr. jagode 0.7cm

Naušnica s tri jagode; bronca, pozlata; inv. br. mhas 3318. Sačuvana je samo jedna jagoda. Pr. jagode 0.7cm

Naušnica s tri jagode; srebro, pozlata; inv. br. mhas 3319. Nedostaje jedna jagoda. Pr. jagode 0.8cm

Naušnica s tri jagode; srebro, pozlata; inv. br. mhas 3320. Nedostaju dvije jagode i dio karike. Pr. 3cm

Naušnica s tri jagode (fragment karike); srebro, pozlata; inv. br. mhas 3321. Pr. jagode 0.6cm (jagoda danas izgubljena)

Naušnica s tri jagode; srebro, pozlata; inv. br. mhas 3322. Sačuvana je samo jedna jagoda i dio karike. Pr. jagode 0.9cm

Naušnica s tri jagode; bronca; inv. br. mhas 3323. Nedostaje dio karike. Pr. karičice 3cm, pr. jagode 1.1cm

Naušnica s tri jagode; bronca; inv. br. mhas 3324. Nedostaje jedna jagoda i dio karike.

Pr. jagode 1.1cm

Naušnica s tri jagode; srebro, pozlata; inv. br. mhas 3325. Nedostaje karika. Pr. 1.3cm

Naušnica s tri jagode; srebro, pozlata; inv. br. mhas 3326. Nedostaje dio treće jagode i karika. Pr. jagode 0.9cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 3327. Nedostaje dio karike. Pr. 2cm

Naušnica s tri jagode; srebro, pozlata; inv. br. mhas 3328. Pr. 3cm

Naušnica s tri jagode; bronca; inv. br. mhas 3329. Nedostaje karika. Pr. jagode 1cm

Naušnica s tri okomite jagode i petljama; bronca; inv. br. mhas 2297. Nedostaju dvije jagode i dio karike. Dim. 3 x 2.6cm

Prsten; bronca; inv. br. mhas 2299. Pr. 2cm

Prsten; bronca, staklo; inv. br. mhas 2300. Pr. 2.1cm

Prsten; srebro, staklo; inv. br. mhas 2301. Pr. 2cm

Aplika; bronca; inv. br. mhas 2261. Dim. 1.5 x 1.2cm

Alka; bronca; inv. br. mhas 2298. Dim. 3.1 x 0.4cm

Dugme; bakar; inv. br. mhas 2302. Vis. 1.2cm

Ostaci tobolca od roga; kost; inv. br. mhas 2442. Dim. 4.8 x 2.9cm

Sl.58 Smrdelji-Debeljak – pojasni jezičac

Sl.59.1 Smrdelji-Debeljak – pojasni okovi

Sl.59.2 Smrdelji-Debeljak – pojasni okovi

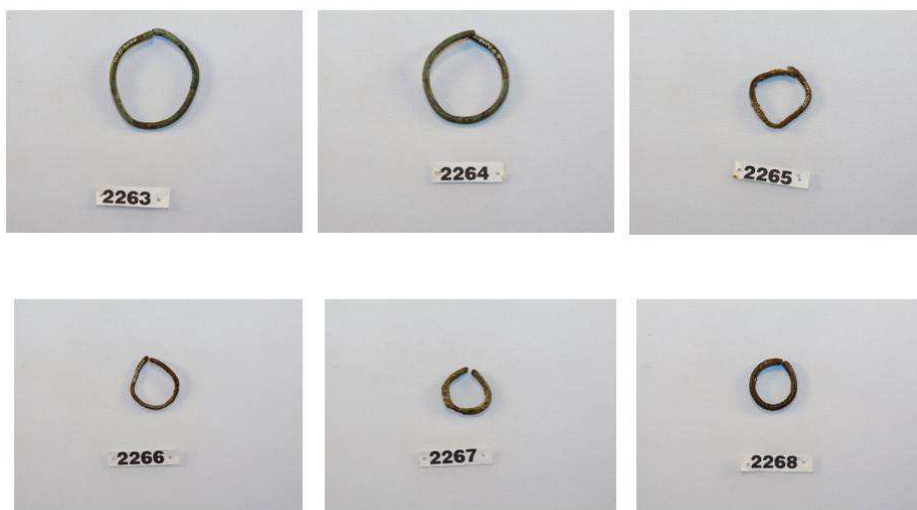
Sl.59.3 Smrdelji-Debeljak – pojasni okovi

Sl.60 Smrdelji-Debeljak – dvodijelni okov pojasa

Sl.61 Smrdelji-Debeljak – okov konjske orme

Sl.62.1 Smrdelji-nepoznati položaji – obične karičice

Sl.62.2 Smrdelji-nepoznati položaji – obične karičice

Sl.62.3 Smrdelji-nepoznati položaji – obične karičice

Sl.63 Smrdelji-nepoznati položaj – karičica od uvijene žice

Sl.64 Smrdelji-nepoznati položaj – karičica s ovješnim dugmetom

Sl.65.1 Smrdelji-nepoznati položaji – jednojagodne naušnice

Sl.65.2 Smrdelji-nepoznati položaji – jednojagodne naušnice

Sl.65.3 Smrdelji-nepoznati položaji – jednojagodne naušnice

Sl.65.4 Smrdelji-nepoznati položaji – jednojagodne naušnice

Sl.66 Smrdelji-nepoznati položaj – naušnica s jednom jagodom i dva koljenca

Sl.67 Smrdelji-nepoznati položaj – naušnica s dva natakuta staklena zrna

Sl.68.1 Smrdelji-nepoznati položaji – trojagodne naušnice

Sl.68.2 Smrdelji-nepoznati položaji – trojagodne naušnice

Sl.68.3 Smrdelji-nepoznati položaji – trojagodne naušnice

Sl.68.4 Smrdelji-nepoznati položaji – trojagodne naušnice

Sl.69 Smrdelji-nepoznati položaji – naušnica s tri okomite jagode i petljama

Sl.70 Smrdelji-nepoznati položaji – prstenje

Sl.71 Smrdelji-nepoznati položaji – aplika

Sl.72 Smrdelji-nepoznati položaji – alka

Sl.73 Smrdelji-nepoznati položaji – dugme

Sl.74 Smrdelji-nepoznati položaji – ostaci tobolca od roga

ŠOPOT

Marun ne spominje Šopot u svojim bilješkama i dnevnicima. Međutim, ipak je, zajedno s don Matom Klarićem 1928./1929. proveo arheološka istraživanja na jugoistočnom podnožju Grubića glavice u Šopotu. Tada su otkriveni ostaci predromaničke crkve, a istražen je i manji dio nekropole uokolo nje. Od brojnih nalaza najvažniji su dijelovi oltarne pregrade, među ostalim i ulomak s natpisom koji spominje kneza Branimira. Ta istraživanja su, nažalost, zbog zabrane tadašnjih vlasti, bila ubrzo prekinuta te su nastavljena tek 1984. godine kada se pristupilo reviziji pod vodstvom D. Jelovine, T. Burića i V. Delonge. Istražen je položaj Crkvina gdje je bila pronađena spomenuta predromanička crkva. Osim sitnih ulomaka keramike iz različitih vremenskih epoha, ostataka žbuke, te pojedinih metalnih predmeta, otkriven je istočni dio sakralnog objekta s apsidom. Riječ je o jednobrodnoj građevini s pravokutno-trapezastom apsidom. Temelji crkve su bili u vrlo lošem stanju i očuvani do visine 25-42 cm.

Istraživanja na ovom položaju nastavljena su i 1985. Crkva je u potpunosti istražena, a uokolo crkve i na zapadnoj padini istraženo je ukupno 26 grobova. Neobično je što u samim grobovima nije bilo nalaza nakita, ali uokolo njih, u običnoj zemlji, nailazilo se na ostatke vatrišta, ptičjih kostiju, pokoji novčić, te na veći broj ulomaka grube keramike.

1986. pristupilo se konzervaciji crkve i nastavku istraživanja nekropole prema zapadu. Tada je istraženo ukupno 29 grobova u kojima su nalazi nakita i dalje bili rijetki. U samo dva groba pronađen je po par brončanih običnih karičica. Zanimljiv je nalaz zemljane posude nađene uz glavu pokojnika u grobu 17. Posuda je grube fature crvenkastih tonova s dvije nejednake ručke i s lončarskim žigom na dnu u obliku stilizirane svastike. T. Burić, obzirom na istraženi segment groblja datira ju najranije u kraj 13.st. ili u 14.st. Uokolo grobova i dalje se nailazilo na slojeve gareži pomiješane s mnoštvom ulomaka grube keramike, od kojih su neki ukrašeni valovnicom. Uz keramiku nađen je i veći broj kostiju različitih životinja. Prema ovim nalazima moglo bi se pretpostaviti da se radi o poganskodobnim običajima, ali nedostatak nalaza u grobovima upućuje na razdoblje kasnog srednjeg vijeka. T. Burić ovo također nalazi zanimljivim, i definitivno smješta groblje u kršćanski horizont, ali uočava elemente poganskog pogrebnog rituala (tragovi gareži, porazbijana keramika, životinjske kosti) koje naziva tragovima grobne gozbe.

Smatra da pripada novodoseljenoj populaciji koja se prema ovakvim pogrebnim specifičnostima može vezati uz tzv. Vlačke populacije, koje od 13.st. dobivaju važnu ulogu na priobalju istočnog Jadrana.

Šopot spominje i Gunjača kao lokalitet gdje su pronađeni temelji starohrvatske crkvice i arhitektonski ulomci među kojima i onaj s natpisom kneza Branimira.

Jelovina u svom statističkom pregledu donosi 9 prostih, 2 karičice s koljencem, 2 jednojagodne i 16 trojagodnih naušnica sa Šopota u fundusu MHAS-a. Dasen Vrsalović donosi par željeznih ostruga, identificiranih po privezanoj ceduljici u Šopot.

Maja Petrincec donosi nekoliko nakitnih predmeta s nepoznatih položaja u Šopotu: brončana i srebrna jednojagodna sljepoočničarka i par lijevanih brončanih naušnica s ukrasom u obliku grozda.

Iz inventara MHAS-a, dvije grozdolike naušnice i zrno ogrlice od staklene paste upućuju na groblje s poganskim načinom pokapanja, dok devet običnih karičica i dvije naušnice s jednom jagodom pripadaju horizontu grobalja s kršćanskim značajkama pokapanja (9. – 11.st.). Dvije karičice s tri koljenca, 16 naušnica s tri jagode, keramička posuda i ostruge sa zvjezdastim trnom mogu se pripisati kasnom srednjem vijeku. Dakle, vjerojatno je riječ o groblju s kontinuitetom ukapanja od ranog do kasnog srednjeg vijeka.

Lit. (Gunjača 1949, 280; Jelovina 1963; Vrsalović 1963, 161; Jelovina 1985, 309; Jelovina 1986, 241; Burić 2006, 225-237; Petrincec 2009, 95)

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2539. Pr. 3.4cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2540. Pr. 2.2cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2541. Pr. 2.8cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2542. Pr. 2.9cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2543. Pr. 2.9cm

Obična karičica; srebro; inv. br. mhas 2544. Pr. 1.5cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2545. Pr. 2.3cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2546. Pr. 2.5cm

Obična karičica; bronca; inv. br. mhas 2547. Pr. 2.9cm

Karičica s tri koljenca; srebro; inv. br. mhas 2548. Pr. 2.1cm

Karičica s tri koljenca; srebro; inv. br. mhas 2549. Pr. 2.1cm

Naušnica s jednom jagodom; bronca; inv. br. mhas 2550. Pr. 3cm

Naušnica s jednom jagodom; srebro; inv. br. mhas 2551. Nedostaje dio jagode. Pr. 6cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2552. Nedostaje jedna jagoda i dio karike. Duž. ostatka karike 4.2cm, duž. jagode 2,3 cm.

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2553. Pr. 2.2cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2554. Raspon među jagodama 3.7cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2555. Karika je oštećena. Pr. 3.3cm

Naušnica s tri jagode; srebro, pozlata; inv. br. mhas 2556. Naušnica je oštećena. Pr. 4cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2557. Nedostaje dio karike. Pr. 3.6cm

Naušnica s tri jagode; srebro, mjed; inv. br. mhas 2558. Pr. 3.7cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2559. Raspon među jagodama 4, 9 cm.

Naušnica s tri jagode; srebro, pozlata; inv. br. mhas 2560. Pr. 4,5cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2561. Karika je oštećena. Pr. 2.8cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2562. Pr. 2.2cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2563. Raspon među krajevima jagoda 2, 5 cm.

Naušnica s tri jagode; srebro, pozlata; inv. br. mhas 2564. Nedostaje karika. Raspon među jagodama 1.9cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2565. Nedostaje jedna jagoda i dio karike. Dim. cca 3.5cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2566. Pr. 2.7cm

Naušnica s tri jagode; srebro; inv. br. mhas 2585. Pr. 3.3cm

Grozdolika naušnica; bronca; lijevanje; inv. br. mhas 2567. Nedostaje karika. Dim. 2.1 x 2cm

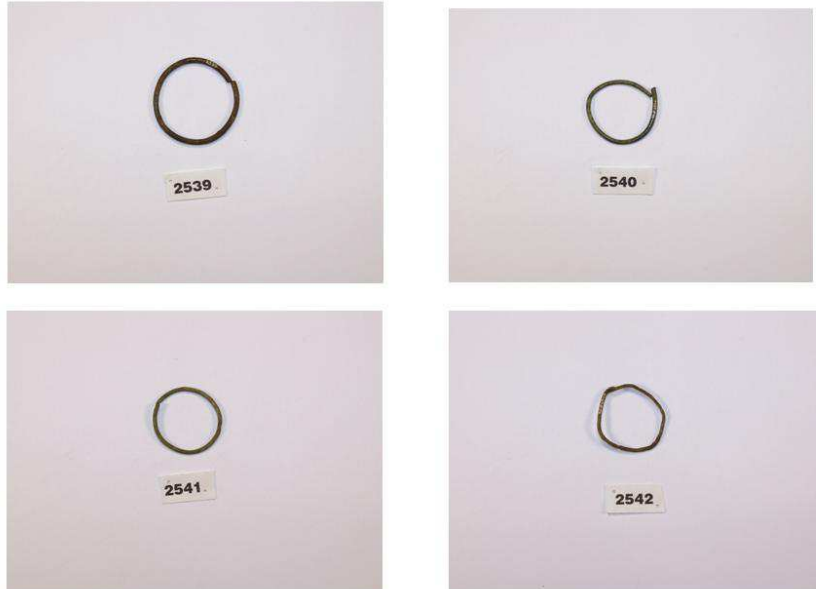
Grozdolika naušnica; bronca; lijevanje; inv. br. mhas 2568. Nedostaje dio karike. Dim. 2.1 x 2cm

Zrno od ogrlice; staklena pasta; inv. br. mhas 2569. Dim. 1.5 x 0.5cm

Ostruga; željezo; inv. br. mhas 2570. Jedan krak oštećen. Duž. 16.2cm, raspon ostružnog luka ostružnog luka 11,2 cm, duž. šiljka s zvijezdom 5 cm.

Ostruga; železo; inv. br. mhas 2571. Duž. 16.2cm, raspon ostružnog luka 11,2 cm, dužina šiljka sa zvjezdicom 5 cm.

Posuda; keramika; inv. br. mhas 5370. Vis. 14.5cm, pr. oboda 9.3cm

Sl.75.1 Šopot – obične karičice

Sl.75.2 Šopot – obične karičice

Sl.76 Šopot – karičice s tri koljenca

Sl.77 Šopot – jednojagodne naušnice

Sl.78.1 Šopot – trojagodne naušnice

Sl.78.2 Šopot – trojagodne naušnice

Sl.78.3 Šopot – trojagodne naušnice

Sl.78.4 Šopot – trojagodne naušnice

Sl.79 Šopot – grozdolike naušnice

Sl.80 Šopot – zrno od ogrlice

Sl.81 Šopot – ostruge

Sl.82 Šopot - posuda

VARIVODE

Varivode također imaju više položaja iz različitih razdoblja, ali najvažnija je oranica Miće Berića. Tamo je Marun prvo pretražio jedan ozidani grob koji nije imao priloga. Kasnije je Ardalić nabavio od Miće Berića jednu željeznu ostrugu sa šiljkom, kopčom i jezičcem te dvije strjelice i jednu mjedenu kopču iz istog groba s ostrugama. Ostruga se spominje i u izvještaju upraviteljstva kao ostruga iz 7./8.st. Marun se uvjerio da je Beriće, ne znajući, zameo u zemlji i drugu ostrugu i valjda još koji predmet. Frano Radić donosi jednu željeznu ostrugu s kopčama i jezičcem iz Varivoda koja se danas čuva u MHAS-u. 1903. Marun je kupio u sina Miće Berića dvije kopče nađene na istom položaju kao i raniji predmeti, a uz njih su bile još 4 naušnice koje je kupio neki privatnik. Uz već navedenu ostrugu, Petrincec donosi jezičac i kopče ostružne garniture te par željeznih ostruga s oranice Miće Berića iz Varivoda o kojima nema spomena u Marunovim bilješkama. Ostruge imaju završetke krakova u obliku kalota te se datiraju u zadnju trećinu 9.st. i prvu polovicu 10.st.

Lit. (SHP 1896, 267; SHP 1897, 163; Radić 1898, 59-60; Marun 1998, 61, 79, 87, 89, 96, 100, 109, 112, 126; Petrincec 2009, 96)

Ostruga; željezo; inv. br. mhas 973. Duž. 18cm, širina krakova 8.5cm

Ostruga; željezo; inv. br. mhas 974. Duž. 18cm, širina krakova 8.5cm

Ostruga; željezo; inv. br. mhas 3350. Duž. 18.5cm, duž. trna 4.5cm

Sl.83 Varivode - ostruge

ZAKLJUČAK

Svih navedenih 18 lokaliteta ima više ubiciranih položaja, osim Ićeva, Potkonja, Šopota i Varivoda koji za to imaju samo indicije. Uz to različiti položaji na istim lokalitetima imaju različite kronologije, dok s druge strane postoje i sačuvani nalazi s nepoznatih položaja. Jedan od takvih lokaliteta je Biovičino selo gdje imamo jedan položaj uz crkvu i jedno kasnosrednjovjekovno groblje sa stećcima. Dio nalaza koji se danas čuva u MHAS-u je specifičan za groblja s kršćanskim značajkama pokapanja, dok se jedan dio može pripisati bjelobrdskoj kulturi, ali za nijedan od tih nalaza nije točno ubiciran položaj.

Bez obzira na navedene poteškoće u određivanju samih položaja, povezivanja nalaza s istima te vezano uz to i u utvrđivanju vremenskih odrednica, pokušala sam ih razvrstati. U tome su mi najviše pomogli sami nalazi, neovisno o točno ubiciranom položaju, ali zna im se barem lokalitet, koliko god i to bila široka odrednica. Osnovna podjela je na ranosrednjovjekovna, kasnosrednjovjekovna i groblja s kontinuitetom. Većina je ranosrednjovjekovnih koji se dijele na groblja s poganskim karakteristikama pokapanja, groblja s kršćanskim značajkama pokapanja, groblja uz crkve i ona koja se prema dosadašnjem stanju istraživanja ne mogu točnije odrediti. Jedino u Smrdeljima na položaju Debeljak imamo paljevinsko groblje i vjerojatno groblje s poganskim i kršćanskim karakteristikama pokapanja, s mogućnošću kontinuiteta u kasni srednji vijek. Među groblja s poganskim karakteristikama pokapanja možemo uvrstiti položaj Pržinolom u Kijevu, položaj Gugine kuće u Kninskom Polju te Lišane Ostrovičke – Nimci. Nalazi iz Bratiškovaca s nepoznatog položaja (petlja ostružne garniture i listolika strjelica) upućuju na postojanje ovog tipa groblja u Bratiškovcima.

Nalazi s položaja Čupkovića kuće u Benderu, neki nalazi s nepoznatih položaja u Bratiškovcima, poput prstenja D-presjeka, oranica Stevana Travice u Erveniku, nalazi s nepoznatih položaja u Kijevu, dva položaja na Kninskom polju (Vučkovića vinograd i Steimbasova željeznica), neubicirani nalazi iz Otona, jedna jednojagodna naušnica iz Potkonja, ostruge iz Radučića, neki nalazi s nepoznatih položaja u Podgrađu (obične karičice, karičice od uvijene žice, jedna naušnica s jednom jagodom, prstenje i privjesci) te nalazi iz Varivoda mogu se pripisati grobljima s kršćanskim značajkama pokapanja.

Položaji uz crkve nalaze se na više lokaliteta. U Biovičinom selu je crkva sv. Petra, dok se u Ićevu, na zemlji Lake Nadoveze, ne može odrediti. Na Kijevu je župna crkva te možda ostaci crkve na položaju Krstače, a tri su u Korlatu – župna crkva Blažene Gospe Velike, crkva sv. Jerolima s kontinuitetom do danas i crkva sv. Nedjelje koju se još ne može odrediti. Jedan položaj je u Lišanima Ostrovičkim, na obronku poviše Pavićevih kuća, gdje se oko crkve nalazi groblje na redove. U Lukaru je crkva Blažene Gospe s kontinuitetom do kasnog srednjeg vijeka, u Otonu se crkva sv. Ilije ne može odrediti, a u Šopotu je jedan od najpoznatijih lokaliteta s predromaničkom crkvom, Crkvina. U Benderu i Bratiškovcima se spominju crkve i stećci, ali njihovi ostaci danas nisu vidljivi, a moguće je postojanje sakralnog objekta na položaju Kapelica u Đevrskama. Za groblje u Erveniku uz crkvu sv. Mihaela, Biovičinu lokvu u Biovičinom selu, jedan položaj u Radučiću i jedan u Potkonju. moglo bi se reći da su isključivo kasnosrednjovjekovni.

Đevrske-Ležajića glavica, položaj u Bratiškovcima, Lukar i Šopot imaju groblja s kontinuitetom od ranog do kasnog srednjeg vijeka.

S ovih 18 lokaliteta se u fundusu MHAS-a čuva 425 predmeta, a jedan dio nalaza s ovih lokaliteta se čuva i u Arheološkom muzeju Split, Arheološkom muzeju Zadar i u Muzeju Grada Šibenika. Od ovoga većinu nalaza čine razni tipovi naušnica, njih ukupno 342. Najveći broj otpada na obične karičice, njih 133. Uz obične imamo 7 primjeraka karika od uvijene žice, 22 s tri koljenca i jednu s ovješnim dugmetom iz Smrdelja. Sljedeća skupina su jednojagodne naušnice, njih 77, uz varijacije: tri s jednom jagodom i petljama iz Otona te dvije s jednom jagodom i dva koljenca i jedna s jednom jagodom i staklenim zrnom s nepoznatog položaja u Đevrskama. Dvojagodne naušnice nema, osim zanimljivog primjerka naušnice s dva natakuta staklena zrna s nepoznatog položaja u Smrdeljima, dok je 85 primjeraka naušnica s tri jagode, uz varijacije: šest naušnica s tri okomite jagode i petljama i dvije s tri jagode i lunulastim ukrasom iz Podgrađa te jedna s tri okomite jagode iz Lukara kojoj nema analogija. Dvije četverojagodne naušnice potječu iz Biovičinog sela.

Od ostalog nakita čuva se 14 primjeraka različitog prstenja, pet dvodijelnih privjesaka iz Lišana Ostrovičkih, 2 privjeska i po jedno zrno ogrlice od staklene paste iz Bratiškovaca i Šopota. Dijelovima nošnje može se smatrati osam primjeraka aplikacija te nalazi iz Smrdelja:

devet pojasnih okova, jedan pojasni jezičac i jedno dugme. Ovaj nalaz pojasne garniture iz Smrdelja jedini pripada kasnoavarskom vremenu te je iznimno važan.

Od oružja najviše se sačuvalo ostruga, njih 20. Ostalo su četiri strelice i jedan vrh, mač iz Kninskog Polja te okov konjske orme iz Smrdelja.

Od ostalih nalaza sačuvan je fragment relikvijarnog križa s položaja Đevrske – Ležajića glavica, primjerak ukrašenog recipijenta od jelenje rožine i ostaci tobolca od roga iz Smrdelja te jedna keramička posuda iz Šopota.

POPIS LITERATURE

BURIĆ, T. *Boce, čaše i vrčevi kao grobni prilozima u kasnom srednjem vijeku na sjeverozapadnom i središnjem Balkanu*, HA, 14, 2006.

GUNJAČA, S. *Kratak osvrt na prilike i rad Muzeja u Kninu*, SHP, s.III, 1, 1949.

GUNJAČA, S. *Muzej hrvatskih starina od oslobođenja do danas*, SHP, s.III, 2, 1952.

GUNJAČA, S. *Rad Muzeja hrvatskih starina u godini 1952.*, SHP, s.III, 4, 1955.

GUNJAČA, S. *Rad Muzeja hrvatskih starina u god. 1954.*, SHP, s.III, 6, 1958.

GUNJAČA, S. *Trogodišnji rad Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika (1955., 1956., 1957.)*, SHP, s. III, 7, 1960.

GUNJAČA, Z. *O srednjovjekovnim arheološkim nalazima i nalazištima u Smrdeljima kod Kistanja*, Diadora 11, 1989.

Izvještaj upraviteljstva Hrvatskoga starinarskoga društva u Kninu o društvenom radu i napredku kroz zadnji tromjesec, , SHP, s.I, II/2, 1896.

Izvještaj upraviteljstva Hrvatskoga starinarskoga društva u Kninu o društvenom radu i napredku, SHP, s.I, II/3, 1896.

Izvještaj upraviteljstva Hrvatskoga starinarskoga društva u Kninu o društvenom radu i napredku kroz zadnji tromjesec, SHP, s.I, II/4, 1896.

Izvještaj upraviteljstva Hrvatskoga starinarskoga društva u Kninu o društvenom radu i napredku kroz zadnji tromjesec, SHP, s.I, III/2, 1897.

Izveštaj upraviteljstva Hrvatskoga starinarskoga društva u Kninu o društvenom radu i napredku kroz zadnji tromjeseć, SHP, s.I, III/3-4, 1897.

Izvešće X. glavne skupštine Hrvatskoga starinarskoga društva u Kninu, SHP, s.I, III/3-4, 1897.

Izveštaj upraviteljstva Hrvatskoga starinarskoga društva u Kninu o društvenom radu i napredku kroz zadnje polugodište, SHP, s.I, IV/1, 1898.

Izveštaj upraviteljstva Hrvatskoga starinarskoga društva u Kninu o društvenom radu i napredku kroz zadnji tromjeseć, SHP, s.I, IV/2, 1898

Izvešće XI. glavne skupštine Hrvatskoga starinarskoga društva u Kninu, SHP, s.I, IV/3-4, 1898.

Izveštaj upraviteljstva Hrvatskoga starinarskoga društva u Kninu o društvenom radu i napredku kroz god. 1899., SHP, s.I, V/1, 1900.

JELOVINA, D. *Statistički tipološko– topografski pregled starohrvatskih naušnica na području SR Hrvatske, SHP, s. III, 8– 9, 1963.*

JELOVINA, D. *Djelatnost Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u godini 1984., SHP, s.III, 15, 1985.*

JELOVINA, D. *Djelatnost Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika u 1985. i 1986. godini, SHP, s.III, 16, 1986.*

JURIĆ, R. *Lišane Ostrovičke/Nimci, ranosrednjovjekovno groblje, AP, 28, 1987.*

JURIĆ, R. *Ranosrednjovjekovni grob iz Lišana Ostrovičkih kod Benkovca, Diadora 10, 1988.*

JURIĆ, R. *Istraživanje srednjovjekovnih nalazišta u Korlatu kod Benkovca*, SHP, s.III, 34, 2007.

KARAMAN, LJ. *Osvrti na neka pitanja iz arheologije i povijesti umjetnosti*, SHP, s.III, 2, 1952.

JAKŠIĆ, N. *Naušnice s tri jagode u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu*, PPUD, vol.23, br.1, 1984.

JAKŠIĆ, N. *Kasnosrednjovjekovno groblje kod crkve sv.Spasa u Vrh Rici – Analiza*, SHP, s.III, 23, 1996.

LOZO, M. *Dvije kasnosrednjovjekovne nekropole u Bukovici – prilog topografiji stećaka u Hrvatskoj*, SHP, s. III, 37, 2010.

LJUBIĆ, Š. *Kritika (nastavak, vidi br. 1.), razne viesti, Glasnik starinarskoga društva u Kninu (Bilježke kroz starinarske izkopine u Kninskoj okolici od god. 1885.—1890.)*, VAMZ, Vol. 12 No. 1, siječanj 1890.

LJUBIĆ, Š. *Kritika (nastavak, vidi br.2), dopisi, razne viesti, Glasnik starinarskoga društva u Kninu (Redovito tromjesečno izvješće Kninskoga starinarskoga društva)*, VAMZ, Vol. 12 No. 1, siječanj 1890.

LJUBIĆ, Š. *Dopisi, razne viesti, Glasnik starinarskoga društva u Kninu (Redovito tromjesečno izvješće Kninskoga starinarskoga društva)*, VAMZ, Vol. 13 No. 1, lipanj 1891.

MAROVIĆ, I. *Fibeln mit Inschrift vom Typus Avcissa in den archäologischen Museen von Zagreb, Zadar und Split*, JRGZM, 8, Mainz 1961

MARUN, L. *Popis naušnica (ukosnica, mingjuša) „Prvoga muzeja hrv. spomenika“ u Kninu*, SHP, s.I, VI/3-4, 1900.

MARUN, L. *Popis naušnica (ukosnica, mingjuša) „Prvoga muzeja hrv. spomenika“ u Kninu*, SHP, s.I, VI/1-2, 1901.

MARUN, L. *Popis naušnica (ukosnica, mingjuša) „Prvoga muzeja hrv. spomenika“ u Kninu*, SHP, s.I, VII/1, 1903.

MARUN, L. *Starinarski dnevnic*, Split, 1998

PETRINEC, M. *Groblja od 8. do 11.stoljeća na području ranosrednjovjekovne hrvatske države*, Split, 2009.

RADIĆ, F. *Najnovija otkrića predhistoričkih predmeta u Drniškoj, Kninskoj i Vrličkoj okolici*, VAMZ, Vol. 13 No. 1, lipanj 1891.

RADIĆ, F. *Izviješće o radu hrvatskog starinarskog društva u Kninu u obće, a napose o kršćanskim starinama do sad otkrivenim i objelodanjenim u Dalmaciji, osjem Solina, Bosni-Hercegovini, Hrvatskoj, Slavoniji i Istri*, SHP, s.I, I/4, 1895.

RADIĆ, F. *Vrhovi starohrvatskih strjelica u „Prvom Muzeju hrvatskih spomenika“ u Kninu*, SHP, s.I, III/3-4, 1897.

RADIĆ, F. *Bojna koplja i topuzi ili buzdohani „Prvoga muzeja hrvatskih spomenika“ u Kninu*, SHP, s.I, IV/1, 1898.

RADIĆ, F. *Pločaste nadstupine sa srednjih stupčića dvostrukih prozora (bifora) starohrvatskih zvonika*, SHP, s.I, IV/1, 1898.

RADIĆ, F. *Treći tip starohrvatskih mamuza*, SHP, s.I, IV/2, 1898.

RADIĆ, F. *Par ostruga iz Bratiškovaca kod Skradina*, SHP, s.I, IV/2, 1898.

RADIĆ, F. *Nekoliko kovinskih uresa sa pojasnih kajiša, ostružnog remenja i drugih podveza u nošnjih starih Hrvata*, SHP, s.I, IV/3-4, 1898.

RADIĆ, F. *Nekoliko kovinskih uresa sa pojasnih kajiša, ostružnog remenja i drugih podveza u nošnjih starih Hrvata*, SHP, s.I, V/1, 1900.

RADIĆ, F. *Dva starokršćanska grobna kositerna kaleža iz Podgradja (Asseria) kod Benkovca*, SHP, s.I, VI/3-4, 1901.

Razne vesti, SHP, s.I, I/2, 1895.

Razne vesti, SHP, s.I, II/2, 1896.

Razne vesti, SHP, s.I, III/1, 1897.

Razne vesti, SHP, s.I, IV/2, 1898.

Razne vesti, SHP, s.I, V/2, 1900.

Razne vesti, SHP, s.I, VI/1-2, 1901.

Razne vesti, SHP, s.I, VII/2, 1903.

STANIĆ, P. *Rimski spomenici Vrličke okolice u Dalmaciji (I)*, VAMZ, Vol. 13 No. 1, lipanj 1891.

STANIĆ, P. *Predpovjestni spomenici vrličke okolice u Dalmaciji (I)*, VAMZ, Vol. 14 No. 1, ožujak 1892.

ŠEPAROVIĆ, T. *Aucissa fibule s natpisom iz zbirke Muzeja hrvatskih arheoloških spomenika*, SHP, s.III, 25, 1998.

ŠEPAROVIĆ, T., URODA, N. *Antička zbirka Muzeja Hrvatskih arheoloških spomenika (izbor)*, Split, 2009.

VRŠALOVIĆ, D. *Kasnosrednjovjekovne ostruge u Muzeju hrvatskih arheoloških spomenika u Splitu*, SHP, s.III, 8-9, 1963.

ZLATOVIĆ, S. *Topografske crtice o starohrvatskim županijama u Dalmaciji i starim gradovima na kopnu od Velebita do Neretve*, SHP, s.I, I/2, 1895.

ZLATOVIĆ, S. *Topografske crtice o starohrvatskim županijama u Dalmaciji i starim gradovima na kopnu od Velebita do Neretve*, SHP, s.I, I/4, 1895.

ZLATOVIĆ, S. *Topografske crtice o starohrvatskim županijama u Dalmaciji i starim gradovima na kopnu od Velebita do Neretve*, SHP, s.I, II/1, 1896.

ZLATOVIĆ, S. *Topografske crtice o starohrvatskim županijama u Dalmaciji i starim gradovima na kopnu od Velebita do Neretve*, SHP, s.I, II/2, 1896.

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=13743> 4.9.2015.